

SOUDOBÉ KRONIKY O KARLOVI IV.

MARIE BLÁHOVÁ

Epilogem Druhého pokračování Kosmova byl někdy na konci 13. století uzavřen „První díl kroniky pražské“, české dějiny od „počátků“ do začátku osmdesátých let 13. století, tak, jak je vyličil pražský kanovník Kosmas († 1125) a jeho mladší kolegové, První pokračovatel Kosmův a autoři Druhého pokračování Kosmova,¹ a jak byly na počátku čtyřicátých let 14. století zapsány do reprezentativního rukopisu zhotoveného pro pražského biskupa Jana IV. z Dražic (1301–1343).² V následující době historická činnost ve svatovítské kapitule, kde byly události českých dějin zaznamenávány s menšími přestávkami asi již od konce 10. století,³ ustala. „Mnozí vzdělaní muži zaneprázdnění jinými důležitějšími věcmi opomněli psát pražskou kroniku od časů krále Otakara,“ postěžoval si na počátku sedmdesátých let 14. století pražský kanovník a ředitel stavby pražské katedrály Beneš Krabice z Veitmile.⁴ Zájem o psaní a četbu historických

1 • Základní informace o těchto pramenech podává LISA WOLVERTON, *Cosmas of Prague*, in: *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, ed. Graeme Dunphy, Leiden — Boston 2010 (dále cituji jako EMC), s. 494n.; MARIE BLÁHOVÁ, *Continuatio Cosmae I*, in: EMC, s. 489–490; TÁŽ, *Continuatio Cosmae II*, in: EMC, s. 490–491. Jak ve svém článku ukázal LUKÁŠ REITINGER (*Psal tzv. Kanovník vyšehradský opravdu na Vyšehradě? První Kosmův pokračovatel v kontextu dějepisectví přemyslovského věku*, *Český časopis historický* 113/2015, s. 635–668), patřil autor *Prvního Kosmova pokračování* ke kléru pražského biskupského kostela, nikoli kostela vyšehradského, podle něhož bývá označován.

2 • Archiv Pražského hradu, Knihovna pražské metropolitní kapituly, rukopis G 5. K osobnosti biskupa Jana IV. srov. ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ, *Biskup Jan IV. z Dražic (1301–1343)*, Praha 1991.

3 • Srov. DUŠAN TŘEŠTÍK, *Anfänge der böhmischen Geschichtsschreibung. Die ältesten Prager Annalen*, *Studia Źródloznawcze* 23/1978, s. 1–37; TÝŽ, *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935)*, Praha 1997, s. 99–116. Třeštíkovu tezi odmítla LISA WOLVERTON, *Cosmas of Prague. Narrative, Classicism, Politics*, Washington D.C. 2015, s. 57.

4 • Srov. *Kronika Beneše z Weitmile*, ed. JOSEF EMLER, *Prameny dějin českých / Fontes rerum Bohemicarum* (dále cituji jako FRB) IV, Praha 1884, s. 457–548 a s. 512. Beneš Krabice z Veitmile bývá ve starší literatuře uváděn jako „Weitmile“. Ale například August Sedláček nebo Antonín Profous psali „Veitmile“; české formě jména dáváme přednost i v této publikaci.

spisů se na konci 13. a na počátku 14. století přesunul jinam: jednak do prostředí české šlechty, pro niž neznámý intelektuál, označovaný později jako tzv. Dalimil, na počátku vlády Jana Lucemburského dokončil veršovanou státní národní kroniku podávající české dějiny právě z pohledu a v intencích české šlechty a ostře reagující na změnu panovnické dynastie,⁵ a jednak do klášterů. Na samém konci 13. století si cisterciácký klášter ve Žďáru pořídil své dějiny a dějiny zakladatelského rodu.⁶ Ve druhé polovině prvního desetiletí 14. století začal mnich, později opat Zbraslavi, rodinného kláštera posledních Přemyslovců, Ota Durynský († 1314; opatem 1312–1314) psát oslavný životopis Václava II. s vyprávěním o založení zbraslavského kláštera. Další ze zbraslavských opatů, Petr Žitavský († 1339; opatem od 1316), Otův spis přepracoval v české dějiny podané v širokém mezinárodním kontextu, *Zbraslavskou kroniku*.⁷

♦ Až na počátku čtyřicátých let 14. století přikázal pražský biskup Jan IV. z Dražic svému kaplanovi a penitenciáři (tj. zpovědníkovi) Františkovi, aby sepsal „*Druhý výklad pražské kroniky*“, který měl být užitečný nejen pro Pražský kostel, ale i pro veškeré duchovenstvo a lid pražské diecéze.⁸ František tedy písemně vylíčil „život, stav, činy a mravy českých králů a biskupů, i jiných českých knížat, a zvláště Vaše [tj. biskupovy] blahodárné a obdivuhodné činy a díla...“. Práci na kronice zahájil v roce 1341, který byl současně rokem čtyřicátého výročí biskupského úřadu Jana IV. z Dražic.⁹ Dokončil ji nejspíše v následujícím roce, jímž také vyprávění končí. Poslední uvedené datum je 28. květen 1342.

♦ Počet historických spisů ovšem neobvykle narostl za vlády českého a římského krále, od 5. dubna 1355 císaře, Karla IV. Lucemburského. Za svého pobytu ve Francii¹⁰ poznal mladý Lucemburk význam historie nejen jako prostředku zachycení paměti o osobách a událostech, ale především jako nástroje pro praktickou politiku. Historie mohla doložit legitimitu panovníka i jeho politiky, ospravedlnit jeho politické ambice, poskytnout právní argumenty pro teritoriální nároky i vojenské akce, ovlivňovat veřejné

mínění.¹¹ Potom, co se Karel Lucemburský ujal vlády v Čechách i v říši, intelektuálové, kteří znali jeho slabost pro historii a věděli, že s sebou vozí na cesty kufry knih, mezi nimiž nechyběly kroniky,¹² využívali příležitosti a upravovali pro něho své spisy, případně psali nová díla.¹³

HISTORICKÉ SPISY VĚNOVANÉ KARLOVI IV.

♦ V době, kdy se Karel IV. na své cestě na císařskou korunovaci v listopadu roku 1354 zastavil na osm týdnů v Mantově,¹⁴ kde vyjednával o lombardské korunovaci a připravoval poslední etapu své cesty do Říma, přijímal italské šlechtice a delegace italských měst, potvrzoval a uděloval privilegia,¹⁵ dokončoval vzdělaný právník a člen městské rady v Rimini Marco Battagli (začátek 14. století — mezi 1370 a 1376)¹⁶ univerzální kroniku, na níž začal pracovat v jubilejním roce 1350 a kterou nazval „*Marcha*“.¹⁷ Byla to kompilace univerzálních dějin od stvoření světa, které autor kladl do roku 5199 před narozením Krista, do doby vzniku kroniky, „dílo, které sestavil z bible a mnoha knih a kronik jako květ“.¹⁸ Marco Battagli ji uspořádal do čtyř knih, přičemž poslední měla dvě části, řadu císařů od Augusta do Karla IV. a řadu papežů od Krista po Klimenta VI.¹⁹ Kronika zahrnovala

5 • Edice: *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Vydání textu a veškerého textového materiálu*, edd. JIŘÍ DAŇHELKA — KAREL HÁDEK — BOHUSLAV HAVRÁNEK — NADĚŽDA KVÍTKOVÁ, Praha 1988 (2 sv.). Ke kronice tzv. Dalimila srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu latinské středověké historiografie a její pramenná hodnota. Historický komentář. Rejstřík* (3. sv. kritické edice kroniky), Praha 1995, s. 162–303; TÁŽ, *Dalimil*, in: EMC, s. 504–505.

6 • Edice: *Cronica Domus Sarensis*, ed. JAROSLAV LUDVÍKOVSKÝ, přel. Rudolf Mertlík, Brno 1964. K *Žďárské kronice Jindřicha Řezbáře* srov. MARIE BLÁHOVÁ — RALF SCHLECHTWEIG-JAHN, *Henry of Žďár*, in: EMC, s. 772.

7 • Edice: *Petra Žitavského kronika Zbraslavská*, ed. JOSEF EMLER, FRB IV, Praha 1884, s. 1–337. Ke kronice srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Chronicon Aulae Regiae*, in: EMC, s. 301–302; nejnověji příspěvky ve sborníku *Chronicon Aulae Regiae — Die Königsaal Chronik. Eine Bestandsaufnahme* (Forschungen zur Geschichte und Kultur der böhmischen Länder, 1. sv.), ed. STEPHAN ALBRECHT, Frankfurt am Main 2013.

8 • Srov. *Prolog k první recenzi Kroniky Františka Pražského*, in: *Kronika Františka Pražského*, ed. JANA ZACHOVÁ, FRB Series nova I, Praha 1997, s. 2. Český překlad Marie Bláhové in: *Kroniky doby Karla IV., úvod etc.* MARIE BLÁHOVÁ, přel. Jakub Pavel — Marie Bláhová — Jana Zachová, Praha 1987, s. 58. Ke kronice Františka Pražského srov. JANA ZACHOVÁ, *Die Chronik des Franz von Prag. Inhaltliche und stilistische Analyse*, AUC Philol. — Monographia 53, Praha 1974; TÁŽ, *Předmluva*, in: *Kronika Františka Pražského*, s. VI–XIV. Srov. též MARIE BLÁHOVÁ, *Francis of Prague*, in: EMC, s. 632–633.

9 • Srov. *Prolog k první recenzi Kroniky Františka Pražského*, in: *Kronika Františka Pražského*, s. 1–2; *Kroniky doby Karla IV.*, s. 58. K tomu ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ, *Biskup Jan IV. z Dražic*, s. 132.

10 • Ke Karlovu pobytu ve Francii srov. JAROSLAV MEZNIK, *Berichte der französischen königlichen Rechnungen über den Aufenthalt des jungen Karl IV. in Frankreich*, in: *Mediaevalia Bohemica* 1, Praha 1969, s. 291–295.

11 • BERNARD GUENÉE, *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*, Paris 1981, s. 337, 339 a 349.

12 • Srov. JEAN D'ORVILLE DIT CABARET, *La chronique de Savoie*, ed. Daniel Chaubet, úvod Louis Terreaux, La Fontaine de Siloé 1995, s. 313n. K tomu MARIE BLÁHOVÁ, *Kufry s knihami aneb měl Karel IV. vlastní knihovnu?*, in: *Manu propria. Sborník příspěvků k životnímu jubileu PhDr. Aleny Richterové*, CSc., Praha 2012, s. 21–24.

13 • Historikové ovšem nebyli jediní, koho Karel IV. inspiroval k sepsání literárního díla a jeho dedikaci panovníkovi. Karlův kancléř Jan ze Středy věnoval Karlovi IV. své zpracování domnělých Jeronýmových listů, Konrád mladší z Halberstadtu mu připsal teologická pojednání, z Karlova podnětu byly napsány lékařské spisy mistra Havla z Prahy nebo teologické spisy Konráda z Haimburgu. Srov. MARTIN SCHUBERT, *Inszenierung und Repräsentation von Herrschaft. Karl IV. in der Literatur*, in: *Die Goldene Bulle. Politik — Wahrnehmung — Rezeption* I, ed. Ulrike Hohensee — Matthias Lawo — Michael Lindner — Michael Menzel — Olaf B. Rader, Berlin 2009, s. 501.

14 • K pobytu Karla IV. v Mantově srov. ELLEN WIDDER, *Itinerar und Politik. Studien zur Reisherrschaft Karls IV. südlich der Alpen*, Köln — Weimar — Wien 1993, s. 174–182.

15 • Srov. ALFONS HUBER, *Regesta imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346–1378*, zprac. Johann Friedrich Böhrer, Innsbruck 1887, s. 156–157.

16 • Autora určil a jeho životopisné údaje shromáždil Aldo Francesco Massera v předmluvě k edici samostatné části kroniky *Marcha di Marco Battagli da Rimini* (AA, 1212–1354), ed. ALDO FRANCESCO MASSERA, *Rerum italicarum scriptores*, nova editio XVI/3, Città di Castello 1912, s. X–XIII. *Tamtéž*, s. XVIII–LXVIII, je výklad o celém díle. Srov. též MARIE BLÁHOVÁ, *Marco Battagli da Rimini: Marcha*, in: *Staletí objevů, diplomacie a válek. Sborník k 60. narozeninám profesora Aleše Skřivana*, Praha 2005 (AUC Phil. et hist. 1/2003, *Studia historica* 55), s. 125–136. Ve starší literatuře je spis uváděn jako anonymní, případně jako neurčený. Srov. MARIE BLÁHOVÁ, *tamtéž*, s. 126 a 134n.

17 • Inspirovalo ho k tomu zřejmě běžně užívané označení *Kroniky papežů a císařů* Martina Opavského odvozené od autorova jména „Martiniana“. Srov. *Marcha di Marco Battagli*, s. 4, ř. 14. K tomu ALDO FRANCESCO MASSERA, s. XVIII, pozn. 8.

18 • „opusculum quod de Biblia et multis libris et cronicis, tamquam florem, sub compendio compilavi. Srov. *Marcha di Marco Battagli*, s. 3, podobně též na s. 5. Metaforu o „květech časů“ nebo „sbírání květů“ používali středověcí autoři, když chtěli podat přehled o velkém množství látky a excerpovali z ní údaje, které pak „rozkvětaly“ v jejich zpracování. Piřovnání, které se objevuje již u Isidora Sevilského (asi 560–636), charakterizovalo ve středověku základní princip kompilační práce. Autoři se jím zároveň zaštiťovali proti nařčení z falšování. Srov. *Isidori Hispalensis Episcopi Etymologiarum sive Originum libri XX*, ed. WALLACE MARTIN LINDSAY, Oxonii 1911, reprint 1957, lib. I, cap. 41,2. Četné příklady uvádí GERT MELVILLE, *Zur „Flores Metaphorik“ in der mittelalterlichen Geschichtsschreibung. Ausdruck eines Formungsprinzips, Historisches Jahrbuch* 90/1970, s. 65–80; TÝŽ, *Spätmittelalterliche Geschichtsschreibung. Eine Aufgabestellung. Römische historische Mitteilungen* 22/1980, s. 51–104, zvl. s. 64n.; ANNA-DOROTHEE VON DEN BRINCKEN, *Anniversaristische und chronikalische Geschichtsschreibung in den „Flores Temporum“ (um 1292)*, in: *Geschichtsschreibung und Geschichtsbewußtsein im späten Mittelalter*, Sigmaringen 1987 (Vorträge und Forschungen XXXI), s. 198.

19 • Srov. ALDO FRANCESCO MASSERA, *Introduzione*, in: *Marcha di Marco Battagli*, s. XIX.

6549 let. Karlova přítomnost v Itálii ho inspirovala k tomu, aby kroniku upravil a věnoval „panu Karlovi z Čech, nejjasnějšímu králi římskému a německému a českému“.²⁰ S ohledem na Karla IV. jako příjemce kroniky připojil předmluvu s dedikací a připsal vyprávění o hrdinství slepého českého krále Jana a českých pánů, především Jindřicha (II.) z Rožmberka, u Kresčaku,²¹ oslavné vyprávění o Karlovi IV. a zprávu o jeho cestě do Itálie zahájené v roce 1354.²² Do části věnované papežům napsal poněkud zmatenou informaci o tom, že po smrti Ludvíka Bavora korunoval papež Kliment VI. „císaře Karla z Čech“ v Avignonu.²³

♦ Z kroniky ani z jiných pramenů nelze zjistit, kdy vlastně Marco Battagli Karlovi *Marchu* věnoval. Popisované události končí Karlovým příjezdem do Mantovy. Strídání královského a císařského titulu připouští možnost, že *Marcha* byla předána až při Karlově zpáteční cestě, nejspíše během jeho pobytu v Pise.²⁴ V každém případě přivezl Karel IV. *Marchu* do Prahy, kde nezůstala bez ohlasu.²⁵

♦ Dalším autorem, který se snažil zavděčit panovníkovi historickým spisem, byl lektor magdeburského dominikánského konventu, později převor saské dominikánské provincie a asi od roku 1354 profesor teologie na pražské univerzitě, po roce 1355 také kaplan Karla IV., dominikán Konrád mladší z Halberstadtu († po 1362). Někdy po příchodu do Prahy připojil ke svému dříve zpracovávanému rozsáhlému teologicko-historickému spisu *Chronographia Interminata* — „Neomezený popis času“²⁶ sedmnáct číslových odstavců obsahujících zapamatováníhodné události, *memorabilia*, týkající se Karla IV.²⁷ Jednotlivá *memorabilia* jsou datována lety 1344–1354, ale některé nedatované zmínky sahají až k roku 1359. V podstatě jsou to stručná gesta Karla IV. Konrád z Halberstadtu v nich shrnul vše, co tehdy o císaři šířila oficiální dvorská propaganda. Podal obraz ideálního panovníka, který se těší Boží přízni, cílevědomě a s podporou církve stoupá po žebříčku politické moci, zajišťuje mír v zemi, zakládá kostely a kláštery, povyšuje pražské biskupství na arcibiskupství a zakládá biskupství

v Litomyšli, staví kostely, miluje kleriky, studenty, literáty, rozšiřuje města, staví hrady.²⁸

♦ Zdánlivě mimo okruh obdivovatelů Karla IV. stojí opat benediktinského kláštera v Opatovicích Neplach, který za vlády Karla IV. psal *Kroniku římskou a českou*, české dějiny a dějiny římské říše, jimž předdeslal univerzální dějiny od počátků křesťanství.²⁹ Spis dedikoval svým spolupracovníkům a reprezentantům opatovického kláštera, svému strýci a hospodáři kláštera Martinovi, proboštu Petrovi a komorníkovi Janovi z Brloha, prý znalcům, kteří se zabývají historií a pověstmi.³⁰ Římské a české dějiny však měly být jen úvodem k vypsání „skutků a činů nejjasnějšího knížete a pána, pana Karla, římského císaře a českého krále.“³¹ Vyprávění o Karlově vládě však nebylo již do jediného dochovaného rukopisu doplněno. Autor ovšem podrobně vylíčil návštěvu Karla IV. u papeže v Avignonu roku 1365.³²

VLASTNÍ ŽIVOTOPIS KARLA IV.

♦ Karel IV. ovšem nespolehal na spontánní iniciativu jednotlivců, ale sám oslovoval autory a pověřoval je, aby psali díla, která by podávala univerzální i české dějiny podle jeho představ, legitimovala jeho postavení na říšském i českém trůně, případně historicky zdůvodňovala jeho politiku i politické záměry, tak jak to za svého mládí poznal ve Francii.³³ Za vlády Karla IV. tak v Čechách vzniklo oficiální dvorské dějepisectví, historické spisy psané u panovnického dvora a pro dvůr, a dvorem také šířené, jejichž hlavní funkcí bylo prokázání legitimacy panovnické vlády, oslava panovníka a životní poučení.³⁴

20 • *Marcha di Marco Battagli*, s. 3.

21 • *Marcha di Marco Battagli*, s. 50.

22 • *Marcha di Marco Battagli*, s. 56n.

23 • *Marcha di Marco Battagli*, s. 67n.

24 • K této hypotéze se přiklonil ALDO FRANCESCO MASSÈRA, *Introduzione*, in: *Marcha di Marco Battagli*, s. XXIII n.

25 • V nejstarším dochovaném rukopisu, který pochází z konce 14. či počátku 15. století (Univerzitní knihovna ve Vratislavi, sign. Mil. II 35), je *Marcha* uvedena společně s *Českou kronikou* Přibíka Pulkravy z Radenína. Srov. k tomu MARIE BLÁHOVÁ, *Marco Battagli*, s. 134n. Všechny známé úplné opisy *Marchy* jsou odvozeny z exempláře, který byl prokazatelně v Praze. Dokládá to poznámka, kterou některý z uživatelů připsal k vyprávění o Jindřichovi V. (VI.): *usque huc imperatores in pallatio regali sunt depicti in carro Pragensi etc.* neboli „až potud jsou vyobrazení císaři v královském paláci na Pražském hradě“ (srov. ALDO FRANCESCO MASSÈRA, *Prefazione*, in: *Marcha di Marco Battagli*, s. XXXV a XLVI). Je to narážka na výzdobu auly Pražského hradu, kde Karel IV. nechal vymalovat portréty světských vládců. (K tomu srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Obrazové dějiny v českých zemích ve středověku*, in: *Imago narrat. Obraz jako komunikát w społeczeństwach europejskich*, edd. Stanisław Rosik — Przemysław Wiszewski, Wrocław 2002 (Acta Universitatis Wratislaviensis č. 2478, Historia 161), s. 234–236.

Rukopisy obsahují i další bohemikální narážky. Srov. ALDO FRANCESCO MASSÈRA, *Prefazione*, in: *Marcha di Marco Battagli*, s. XXXV.

26 • Srov. RAINER LENG, *Einleitung*, in: Konrad von Halberstadt O.P., *Chronographia Interminata*, 1277–1355/59, ed. Rainer Leng, Wiesbaden 1996 (Wissenschaftsliteratur im Mittelalter 23), s. 1–117, edice na s. 119–248; STEFAN TEBRUCK, *Konrad of Halberstadt (the Younger)*, in: EMC, s. 972n.

27 • Edice: RAINER LENG, in: Konrad von Halberstadt O.P., *Chronographia interminata*, s. 229–248.

28 • Srov. Konrad von Halberstadt O.P., *Chronographia interminata*, s. 229–248.

29 • Edice: *Neplacha, opata Opatovického, Krátká kronika římská a česká*, ed. JOSEF EMLER, FRB III, Praha 1882, s. 443–484. K tomu srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Neplach of Opatovice*, in: EMC, s. 1139–1140.

30 • NEPLACH, *Krátká kronika*, s. 451.

31 • „Cetera autem, que scribentur, erunt de factis et gestis illustrissimi principis ac domini, domini Karoli, Romanorum imperatoris et regis Bohemie. Srov. NEPLACH, *Krátká kronika*, s. 482; český překlad: NEPLACH, *Stručné sepsání Kroniky římské a české*, přel. Jana Zachová, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 548n.

32 • NEPLACH, *Krátká kronika*, s. 482–484; český překlad in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 549–550. K tomu srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Příjezd Karla IV. do Avignonu v květnu 1365 v podání soudobé historiografie*, in: *Ve znamení zemi Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.*, sestavili Luděk Březina — Jana Konvičná — Jan Zdichynec, Praha 2006, s. 559–577.

33 • K oficiálnímu dějepisectví v západní Evropě srov. především BERNARD GUENÉE, *Histoire et culture*, s. 337–339.

34 • K definici dvorské historiografie srov. především PETER JOHANEK, *Hofhistoriograph und Stadtchronist*, in: *Autorentypen (Fortuna vitrea 6)*, edd. Walter Haug — Burghart Wachinger, Tübingen 1991, s. 50–68. Srov. rovněž UWE NEDDERMEYER, *Darümb sollen die historien billich fürsten bücher sein und genennet werden. Universalhistorische Werke als Ratgeber der Fürsten im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, in: *Les princes et l'histoire du XIVe au XVIIIe siècle. Actes du colloque organisé par l'Université de Versailles — Saint-Quentin et l'Institut Historique Allemand, Paris/Versailles, 13–16 mars 1996*, edd. de Chantal Grell — Werner Paravicini — Jürgen Voss, Bonn 1998 (Pariser historische Studien sv. 47), s. 67–102. K dvorské historiografii za Karla IV. srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Offizielle Geschichtsschreibung in der mittelalterlichen böhmischen Ländern*, in: *Die Geschichtsschreibung in Mitteleuropa*, Toruń 1999 (Subsidia historiographica 1), s. 21–40; TÁŽ, *Die Hofgeschichtsschreibung am böhmischen Herrscherhof im Mittelalter*, in: *Die Hofgeschichtsschreibung im mittelalterlichen Europa*, edd. Rudolf Schieffer — Jarosław Wenta, Toruń 2006 (Subsidia historiographica 3), s. 51–73.

♦ První počín k vytvoření oficiálního pojetí své vlády učinil již dříve Karel IV. sám. V „Knize o svých činech“ — *Liber de gestis suis*, jak toto dílko nazval pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi v kázání při Karlově pohřbu,³⁵ či *de suis operibus*, jak tentýž spis charakterizoval Karlův dvorní historik Jan Marignola z Florencie³⁶ — vylíčil své činy a osudy svého mládí. Pozdější historikové tento spis nazvali *Život Karla IV.*, někdy *Vlastní životopis* nebo *Autobiografie Karla IV.*

♦ *Vlastní životopis Karla IV.*, *Vita Caroli (Karoli)*,³⁷ zachycuje ve dvaceti kapitolách Karlovy osudy od narození 14. května 1316 do jeho říšské volby v červenci 1346, tedy prvních třicet let Karlova života.

♦ V prvních dvou kapitolách připisuje autor dílo svým nástupcům na obou trůnech, z nichž sám vládl, napomíná a nabádá je k pravému křesťanskému životu, připomíná panovnické ctnosti a uděluje rady, jimiž se mají jeho nástupci jako panovníci řídit. Po těchto moralizujících kapitolách obsahujících také náboženské úvahy podává autor genealogii svých předků v posledních dvou generacích, vykládá o svém dětství a mládí, o diplomatických a válečných akcích v Itálii, o změně svého životního stylu pod dojmem snu v Terenzu,³⁸ o návratu do Čech, o svých snahách o restituci královského majetku a zlepšení poměrů v Čechách, o své účasti v diplomatických jednáních i válečných akcích po boku Jana Lucemburského ve střední i v západní Evropě. Poměrně podrobně vypráví o svém působení v Tyrolsku, kam ho otec vyslal na pomoc mladšímu bratrovi Janu Jindřichovi, a o bojích a diplomatických jednáních v severní Itálii. Hlubokým dojmem na něho zapůsobilo mračno kobytek, které tehdy zaplavily Evropu a které byly ve

středověku podle *Zjevení svatého Jana* považovány za jednu z předzvěstí konce světa.³⁹ Po zmínce o návratu do Čech, kam přijel na konci roku 1338, vložil Karel IV. do svého vyprávění výklad biblického podobenství o pokladu, o království nebeském a o člověku hledajícím perly a o rybářské síti, o nichž prý přemítal ve snu.⁴⁰ Když vypsál své osudy do počátku roku 1340, spis, nejspíše pro značné zaneprázdnění, odložil. Celkem napsal čtrnáct kapitol.⁴¹ ♦ Ačkoli se Karel IV. ve svém spisu obrací k nástupcům na obou svých trůnech a nezapře snahu poučit je, má jeho dílo výrazně životopisný charakter. Pisatel je současně autorem i hlavní postavou díla, které je tak první autobiografií v českém prostředí.⁴² Kapitoly, které napsal Karel Lucemburský, jsou psány v první osobě, podle situace v singuláru nebo plurálu maiestatis.⁴³ ♦ V textu prokládaném náboženskými a moralizujícími úvahami a vhodně volenými biblickými citáty⁴⁴ ukazuje pisatel se sebevědomím odpovídajícím jeho postavení na vlastních osudech a činech, jak si má počínat budoucí — i vládnoucí — panovník⁴⁵ a, podobně jako autoři starších evropských panovnických autobiografií, poskytuje poučení a vzor pro své nástupce. Karlova autobiografie je tedy současně autorovou výpovědí o sobě, tedy prezentací vlastní osoby, spisem historickým i knížecím zrcadlem představujícím ideálního panovníka své doby.⁴⁶ Její nedílnou součástí je náboženská exegeze.⁴⁷ Zároveň je to spis, který má legitimovat, konsolidovat⁴⁸ a také propagovat Karlovu vládu. Není to tedy ryze historický spis. Autor neklade důraz na data, která většinou pomíjí, a spokojuje se s relativní chronologií, když jako časový údaj uvádí „v té době“, „téhož léta“, „potom“ a podobně. Ze svých zážitků zmiňuje pochopitelně pouze ty, které vyhovují záměru jeho díla, případné neúspěchy zamlčuje. Třeba o neúspěšném Karlově tažení proti Bolkovi Minsterberskému, při kterém bylo zajato 150 těžkooděnců z jeho vojska, jež Jan Lucemburský musel vykoupit, uvádí pouze, že Karel

35 • Srov. *Řeč arcibiskupa pražského Jana Očka z Vlašimi*, ed. JOSEF EMLER, FRB III, Praha 1872, s. 429.

36 • Kronika Jana z Marignoly, ed. JOSEF EMLER, FRB III, Praha 1882, II, capitolum ultimum, s. 575

37 • Edice: *Život císaře Karla IV.*, ed. JOSEF EMLER, FRB III, Praha 1882, s. 325–441. Z bohaté literatury o Karlově autobiografii srov. především ZDENĚK FIALA, *O vzájemném poměru kroniky Beneše Krabice z Weitmile a vlastního životopisu Karla IV.*, *Československý časopis historický* 17/1969, s. 225–235; ZDENĚK KALISTA, *Karel IV. Jeho duchovní tvář*, Praha 1971; JIŘÍ SPĚVÁČEK, *Karel IV. a jeho Vlastní životopis*, in: *Vlastní životopis / Karel IV. (Vita Caroli Quarti)*, přel. Jakub Pavel, revize lat. textu Bohumil Ryba, Praha 1978, s. 168–198; MANFRED JÄHNICHEN, *Poznámky k umělecké struktuře autobiografie „Vita Caroli“ z aspektu autorova postoje*, in: Mezinárodní vědecká konference Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR, Materiály ze sekce jazyka a literatury, Praha 1981, s. 109–116; WOLFGANG EGGERT, *...einen Sohn namens Wenceslaus. Beobachtungen zur Selbstbiographie Karls IV.*, in: *Karl IV. Politik und Ideologie im 14. Jahrhundert*, ed. Eva-Maria Engel, Weimar 1982, s. 171–178; MARIE BLÁHOVÁ, *Literární činnost Karla IV.*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 559–564, 386–388; SIEGLINDE HARTMANN, *Die „Autobiographie“ Karls IV. „Politische Rechtfertigungsschrift“ oder „Heiligenvita“?*, in: *Jahrbuch der Oswald von Wolkenstein Gesellschaft* 4, 1986/1987, s. 67–79; WALTHER LAMMERS, *Unwahr oder Verfälschtes in der Autobiographie Karls IV.?*, in: *Fälschungen im Mittelalter I, Kongreßakten und Festvorträge. Literatur und Fälschung*, Hannover 1988 (MGH, Schriften 33/1), s. 339–376; BERND-ULRICH HERGEMÖLLER, *Cogor adversus te. Drei Studien zum literarisch-theologischen Profil Karls IV. und seiner Kanzlei*, Warendorf 1999 (Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit 7), s. 33–254; EVA SCHLOTHEUBER, *Die Autobiographie Karls IV. und die mittelalterlichen Vorstellungen vom Menschen am Scheideweg*, *Historische Zeitschrift* 281/2005, s. 561–591; WOJCIECH IWAŃCZAK, *Po co Karol IV. napisał swą autobiografię?*, in: *Causa creandi, O pragmatice źródła historycznego*, edd. Stanisław Rosik — Przemysław Wiszewski, Wrocław 2005 (Acta Universitatis Wratislaviensis č. 2783, Historia 171), s. 279–291; ANKE PARAVICINI-EBEL, *Die Vita Karls IV., ein „Ego-Dokument“?*, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 63/2007, s. 101–109; PIERRE MONNET — JEAN-CLAUDE SCHMITT, *Introduction*, in: *Vie de Charles IV de Luxembourg. Présentation*, edd. Pierre Monnet — Jean-Claude Schmitt, Paris 2010, s. IX–XCVII; JULIAN HAPPE, *Die Vita Caroli IV. Selbstzeugnis eines mittelalterlichen Herrschers — Karl IV. als selbstbewusste und gottesfürchtige Persönlichkeit*, Hamburg 2013.

38 • K této zlomové události v Karlově životě, která v něm zanechala tak hluboký dojem, že se s ní svěťoval papeži Benediktovi XII. (*Život Karla IV.*, kap. 7 a 14, zde s. 75 a 87), srov. PETER DINZELBACHER, *Der Traum Kaiser Karls IV.*, in: *Träume im Mittelalter. Ikonographische Studien*, edd. Agostino Paravicini Bagliani — Giorgio Stabile, Stuttgart — Zürich 1989, s. 161–170; PIERRE MONNET, *Le roi d'un rêve, le rêve d'un roi. Charles IV à Terenzo en 1333*, in: *Le prince, l'argent, les hommes au Moyen Âge. Mélange offert à Jean Kerhervé*, edd. Jean-Christophe Cassard a kol., Collection Histoire, Rennes 2008, s. 181–193; PIERRE MONNET — JEAN-CLAUDE SCHMITT, *Introduction*, s. XLVII–LIV.

39 • *Život císaře Karla IV.*, kap. 10, s. 355, zde s. 81; Zj 9, 1–11.

40 • *Život císaře Karla IV.*, kap. 11–13, s. 357–364, zde s. 81–82.

41 • Karel IV. zřejmě počítal s tím, že napíše i další vyprávění, možná až do doby vzniku autobiografie, protože předpokládal, že ve spisu bude výklad o volbě Petra z Rosières papežem a o jeho volbě římským králem (*Život císaře Karla IV.*, kap. 14), ale k tomu již nedošlo. Pokračovatel sice dovedl spis do Karlovy říšské volby, ale o papežské volbě tam není zmínka, navíc v poslední kapitole ve zprávě o Karlově volbě je jmenován jako papež Benedikt, ačkoli jím byl již čtyři roky Petr z Rosières jako Kliment VI. Srov. *Život císaře Karla IV.*, kap. 20.

42 • K definici autobiografie („Identität der darstellenden mit der dargestellten Person“) srov. především GEORG MISCH, *Geschichte der Autobiographie I/1. Das Alterum*, Frankfurt am Main, 1949–1950³, s. 9. Autobiografický aspekt Karlova spisu přednostně sleduje JULIAN HAPPE, *Die Vita Caroli IV.*, passim.

43 • Rozbor provedla ANKE PARAVICINI-EBEL, *Die Vita Karls IV.*, s. 102–105.

44 • Srov. PIERRE MONNET — JEAN-CLAUDE SCHMITT, *Introduction*, zvl. s. XXXI.

45 • Srov. FIDEL RÄDLE, *Karl IV. als lateinischer Autor*, in: *Karl IV. Staatsmann und Mäzen*, ed. Ferdinand Seibt, München 1978, s. 259; ZDENĚK KALISTA, *Der Hof Karls IV. und das tschechische Geistesleben*, in: *Karl IV. Staatsmann und Mäzen*, ed. Ferdinand Seibt, München 1978, s. 282; JIŘÍ SPĚVÁČEK, *Karel IV. a jeho Vlastní životopis*, in: *Vita Caroli Quarti — Karel IV., Vlastní životopis*, Praha 1978, s. 167–198; WOJCIECH IWAŃCZAK, *Po co Karol IV.*, passim. EVA SCHLOTHEUBER, *Die Autobiographie Karls IV.*, vidí funkci Karlovy autobiografie dokonce v propůjčení suverenity k rovnocennému jednání s papežstvím a v potvrzení Karlova postavení v politických a duchovních proudech jeho doby.

46 • Didaktickou funkci autobiografie zdůrazňuje také WOJCIECH IWAŃCZAK, *Po co Karol IV.*, s. 279–291.

47 • Srov. BERND-ULRICH HERGEMÖLLER, *Cogor adversus te. Drei Studien zum literarisch-theologischen Profil Karls IV. und seiner Kanzlei*, Warendorf 1999, s. 244–249; MARTIN SCHUBERT, *Inszenierung und Repräsentation von Herrschaft*, s. 498.

48 • Srov. PIERRE MONNET — JEAN-CLAUDE SCHMITT, *Introduction*, s. XXXII.

zpusťošil Bolkovi území tak, že se Bolek musel stát vazalem českého krále.⁴⁹ Události často zjednodušuje a přizpůsobuje svému účelu. Jejich hodnocení je subjektivní, někdy i záměrně zkreslené.

♦ Na Karlův text navázal neznámý pokračovatel a připsal dalších šest kapitol, které zahrnují události let 1341–1346: předání správy země Karlovi Janem Lucemburským na následující dva roky a odjezd Jana Lucemburského do Francie, neúspěšné tažení obou Lucemburků do Prus, události ve Slezsku, konflikty Jana Lucemburského s polským králem Kazimírem, jednání s Ludvíkem Bavořem o odškodném pro Jana Jindřicha vyhnaného z Tyrol. V poslední, dvacáté kapitole podal tento autor stručnou informaci o Janově jednání s papežem o prohlášení Ludvíka Bavora za nepravého císaře a o volbě moravského markrabího Karla za římského krále.⁵⁰ Hlavní postavou pokračování autobiografie není tedy Karel, ale Jan Lucemburský. Jsou to vlastně gesta Jana Lucemburského.

♦ *Vlastní životopis Karla IV.* jako první — a zároveň poslední — panovnická autobiografie ve středověké střední Evropě je ojedinělým literárním typem. Podobné spisy jsou předtím doloženy pouze v západní Evropě, v Aragonu, ve Francii, v Kastilii.⁵¹ Byly psány zpravidla jako poučení pro potomky, jako knížecí zrcadlo představující ideálního panovníka své doby. Ve stejných intencích vznikl i *Vlastní životopis Karla IV.*

♦ Hlavním Karlovým pramenem byly jeho vlastní zážitky a samozřejmě to, co se dozvěděl o svém dětství od vychovatelů a dalších osob ze svého okolí.⁵² Znal však i některé písemné prameny. Sám se odvolává na jakousi kroniku, která měla obsahovat zprávy o zpusťošení území Bolka Minsterberského.⁵³ Snad tím míní *Kroniku zbraslavskou*, která však tyto události líčí poněkud odlišně.⁵⁴ Pokud jde o události vlády Ludvíka Bavora, odvolává se na jakési „římské kroniky“.⁵⁵ Své úvahy založil Karel IV. vesměs na bibli. Rovněž pokračovatel psal o nedávných událostech, o nichž byl nejspíše informován z vlastní zkušenosti nebo z vyprávění účastníků.

♦ Dobu vzniku Karlovy autobiografie nelze spolehlivě určit. Samotný text neobsahuje zřetelné náznaky, které by přispěly k jeho přesnějšímu datování. Nejsou v něm žádné reminiscence na pozdější události, byť by k nim byla

příležitost.⁵⁶ Protože Karel začal psát tento svůj spis v době, kdy již seděl na „dvojím trůně“, kdy tedy byl králem římským a českým, je termín post quem dán Karlovým nástupem na říšský a český trůn, tedy rokem 1346. Horní hranice není textem autobiografie vymezena, což vedlo k tomu, že někteří historikové ji kladli do druhé poloviny čtyřicátých, jiní do padesátých, další do šedesátých, eventuálně do sedmdesátých let 14. století.⁵⁷ Přesně se dobu vzniku Karlovy autobiografie asi zjistit nepodaří. Po prostudování některých dalších děl Karlovy doby, hlavně kroniky Marignolovy, jejíž autor prokazatelně Karlovu autobiografii znal,⁵⁸ lze však alespoň zčásti spolehlivě omezit horní časovou hranici, dokdy mohlo dílo vzniknout. Protože Jan Marignola sám zemřel nejpozději v první čtvrtině roku 1359,⁵⁹ což je také nejzazší datum, kdy by ještě mohl pracovat na své kronice, spíše ji však ukončil dříve, vznikla i Karlova autobiografie někdy před tímto datem. Jelikož však Karel IV. hovoří o svých dvou trůnech, ale při svém sebevědomí a hrdosti na dosažené hodnosti se ani slovem nezmiňuje o císařském titulu, ačkoli mu k tomu jeho vyprávění, zvláště popisovaný rozhovor s Petrem z Rosières,⁶⁰ poskytuje dostatek příležitostí, byl spis nejspíše napsán ještě před Karlovou císařskou korunovací v roce 1355.⁶¹

♦ Pokračování autobiografie vzniklo pochopitelně později, ale podobně jako první část spisu neobsahuje náznaky, které by umožnily přesnější datování. Skutečnost, že neexistuje žádný rukopis, v němž by byla pouze první část autobiografie, naznačuje, že časový odstup mezi oběma texty asi nebyl velký, ale nic bližšího k tomu zjistit nelze.⁶²

♦ Z jazykového hlediska Karlova autobiografie nevyniká mimořádnými kvalitami. Karel IV. popisuje události jednoduše, spíše sumarizuje, řadí je po sobě, aniž by mezi nimi diferencoval. Píše středověkou latinou běžnou v jeho době, bez náročnějších gramatických prostředků. Tak například, možná pod vlivem národních jazyků, jimiž hovořil, nahrazuje běžně akuzativ s infinitivem obvyklý v latině vedlejšími větami uvedenými spojkou *quod*, užívá *plusquamperfectum* místo *imperfecta*, místní jména pravidelně uvádí s předložkou. Z lexikografického hlediska je v autobiografii výrazná politická, eventuálně teologicko-politická slovní zásoba.⁶³ Pokračování z pera

49 • Srov. Petra Žitavského kronika Zbraslavská III, 10, s. 330; Život Karla IV., kap. 8, s. 78.

50 • Život Karla IV., kap. 15–20, s. 88–91. ZDENĚK FIALA, *Předhusitské Čechy. Český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*, Praha 1978², s. 281, vyslovil hypotézu, že autobiografie měla zachytit Karlovo mládí, „počátek běhu světského“, do říšské volby, další zaznamenávání Karlova života mělo být zájmem a povinností kronikářů.

51 • Ke knížecím zrcadlům srov. především PIERRE HADOT, *Fürstenspiegel*, in: *Reallexikon für Antike und Christentum* 8, 1972, sl. 555–632; ANTON HANS HUBERT, *Fürstenspiegel und Herrscherethos in der Karolingerzeit*, Bonner historische Forschungen 32, Bonn 1968; WILHELM BERGES, *Die Fürstenspiegel des hohen und späten Mittelalters*, Stuttgart 1938 a 1952.

52 • JOHANN, LOSERTH, *Studien zu böhmischen Geschichtsquellen I. Die Vita Karoli IV. imperatoris* (Kritische Untersuchungen über das Entstehen derselben), *Archiv für österreichische Geschichte* 53/1875, s. 25, předpokládá existenci Karlova deníku, podle něhož měla být autobiografie sepsána. Jak ukázal JOSEF EMLER, *Život císaře Karla IV.*, s. 327n., vágnost a nepřesnost časových údajů této hypotézy odporuje.

53 • Život Karla IV., kap. 8, s. 78. Srov. rovněž JIŘÍ SPĚVÁČEK, *Karel IV. a jeho Vlastní životopis*, in: Vita Karoli Quarti, s. 174.

54 • Petra Žitavského kronika Zbraslavská III, 10, s. 330.

55 • Život Karla IV., kap. 3, s. 70.

56 • Například při vyprávění o rozhovoru s Petrem z Rosières, srov. Život Karla IV., kap. 14, s. 89.

57 • Přehled podává JIŘÍ SPĚVÁČEK, *Karel IV. a jeho Vlastní životopis*, in: Vita Karoli Quarti, s. 170–178 (sám kladl vznik autobiografie do doby kolem roku 1370 nebo 1371, případně 1366. Srov. *tamtéž*, s. 178); nejnověji JULIAN HAPPE, *Die Vita Karoli IV.*, s. 31–35 (sám se přiklání k datování do roku 1350).

58 • Svědčí o tom Marignolův odkaz na autobiografii: *Quere in Karolo de suis operibus, de quo michi scribere non videtur...* *Kronika Jana z Marignoly, Capitulum ultimum*, ed. JOSEF EMLER, FRB III, s. 575.

59 • Srov. CONRAD EUBEL, *Hierarchia catholica* I, Münster 1913², s. 136.

60 • Život Karla IV., kap. 14, s. 87.

61 • Možná nejsou daleko od pravdy PIERRE MONNET — JEAN-CLAUDE SCHMITT, *Introduction*, s. XXXn., když kladou vznik autobiografie do souvislosti s přinesením říšských klenotů do Prahy v roce 1350.

62 • Beneš Krabice z Veitmile, který začlenil Karlovu autobiografii do svého díla, ji ovšem uvedl bez pokračování, což by však mohlo být způsobeno tím, že pokračování je zaměřeno na Jana Lucemburského, nikoli na Karla.

63 • PIERRE MONNET — JEAN-CLAUDE SCHMITT, *Introduction*, s. XL–XLII.

neznámého autora Karlovu část autobiografie literárně převyšuje. Je psáno šklenou latinou s uměleckými ambicemi včetně rytmičkého zakončení vět (tzv. kurzu). Pisatel používal širší škálu stylistických prostředků nežli Karel IV., což mu umožnilo vyprávění jasněji strukturovat a logicky členit myšlenky. Držel se klasických jazykových zvyklostí a psal na rozdíl od Karla bezchybnou latinou.⁶⁴

♦ Autobiografii Karla IV. znali nejen Karlovi současníci, jako byl již zmíněný Jan Očko z Vlašimi nebo kronikáři Karlovy doby Jan Marignola z Florencie a Beneš Krabice z Veitmile.⁶⁵ Pravděpodobně z podnětu Karla IV. byla autobiografie přeložena do češtiny, a zpřístupněna tak laickému publiku.⁶⁶ Tento překlad je, podobně jako jiné nejstarší překlady z latiny do češtiny,⁶⁷ dost volný. Další, tentokrát až otrocky přesný, překlad byl pořízen v 15. století.⁶⁸ Zcela nedávno byl zjištěn třetí překlad autobiografie, který prozatím nemohl být časově zařazen.⁶⁹ Pro německy mluvící obyvatele „vedlejších“ zemí České koruny byl *Vlastní životopis Karla IV.* nejpozději v 15. století přeložen také do němčiny.⁷⁰ Německý překlad se dochoval v jediném rukopisu, který je od druhé světové války neznámý.⁷¹

♦ *Život Karla IV.* v latinské verzi i v českém překladu patřil k oblíbené četbě ve šlechtickém⁷² i v měšťanském⁷³ prostředí. Dodnes dochované téměř dvě desítky rukopisů v latinské a české verzi svědčí o poměrně značném úspěchu díla.⁷⁴ Karlův životopis byl také považován za dostatečně reprezentativní dílo, a zároveň jakési memento pro Karlovy nástupce na českém trůně, takže česká šlechta s oblibou dávala rukopisy tohoto díla darem českým králům z rodu Habsburků.⁷⁵

♦ V 16. století byl nejprve český překlad (1555),⁷⁶ později (1584) i latinský originál⁷⁷ Karlovy autobiografie vydán tiskem.

64 • Srov. FIDEL RÄDLE, *Karl IV. als lateinischer Autor*, s. 254 a poznámky na s. 459; BERND-ULRICH HERGEMÖLLER, *Cogor adversus te*, s. 751; ANKE PARAVICINI-EBEL, *Die Vita Karls IV.*, s. 102.

65 • Srov. zde níže.

66 • *Život císaře Karla IV.*, ed. JOSEF EMLER, FRB III, český text na s. 369–395. Ke stáří obou překladů srov. VLADIMÍR KYAS, *Stáří dvou staročeských překladů Životopisu Karla IV.*, *Listy filologické* 93/1970, s. 271–275.

67 • Srov. VLADIMÍR KYAS, *Stáří dvou staročeských překladů Životopisu Karla IV.*, s. 272.

68 • Zemský archiv Brno, G 10, č. 114. Josef Emler a po něm další autoři považovali tento rukopis právě pro jeho těsnou závislost na originálu za starší, což ovšem novější bádání vyvrátilo. Srov. VLADIMÍR KYAS, *Stáří dvou staročeských překladů Životopisu Karla IV.*, s. 271 a 275.

69 • NK ČR XIX A 50, fol. 134^v–144^v.

70 • Překlad vydal JOSEF EMLER, FRB III, s. 396–417. Německým textem autobiografie, jemuž nebyla dosud věnována větší pozornost, se v poslední době zabývala ANKE PARAVICINI-EBEL, *Die Vita Karls IV.*, s. 105–109.

71 • Byl uložen v Městské knihovně ve Vratislavi, sign. R 304. Srov. více v soupisu rukopisů.

72 • Dokládá to například rožmberský rukopis (Rakouská národní knihovna ve Vídni, č. 619) nebo rukopisy pořízené českou šlechtou pro Ferdinanda I. (Rakouská národní knihovna, č. 3539 a 7308), které byly jistě zhotoveny podle předloh rukopisů ze šlechtických knihoven.

73 • Například rukopis Rakouské národní knihovny ve Vídni č. 3280, který psal Jan Trubač, „služebník pánů novoměstských“, nebo tamtéž, Series nova 2618, napsaný Janem z Roudnice v roce 1472; rukopis NK ČR XIX.A.50 si pořídil vzdělaný kutnohorský měšťan Jakub Brázda. Srov. ALENA RICHTEROVÁ, *Děčínské rukopisy ze sbírky Františka Martina Pelcla (1734–1801), nyní ve fondech Národní knihovny České republiky*, Praha 2007, s. 111–115.

74 • Srov. BERNARD GUENÉE, *Histoire et culture*, s. 255.

75 • Rakouská národní knihovna ve Vídni, č. 3539 — rukopis byl patrně roku 1527 darován Ferdinandovi I.; Rakouská národní knihovna, č. 7308 — Jindřich z Rýzmburka a ze Švihova rovněž daroval tento rukopis Ferdinandovi I.

76 • Vydal královský prokurátor v Markrabství moravském Ambrož z Ottersdorfu na Lipůvce v Olomouci u Jana Günthera (srov. *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Díl II, část IV — Tisky z let 1501–1800*, ed. ZDENĚK VÁCLAV TOBOLKA, Praha 1948), č. 3779; přetisk s výkladem Fr. F. Procházky vydal Fr. J. Tomsa v Praze v roce 1791 (srov. tamtéž, č. 3790).

77 • Vydal REINER REINECK („Reineccius“) v rámci *Chronicon Hierosolymitanum* II, Helmstadii Lucius 1584, s. 14–39.

DVORSKÉ DĚJEPISECTVÍ

♦ V autobiografii Karel IV. informoval o událostech svého mládí a zprostředkoval poučení svým nástupcům. Reprezentace panovnického majestátu i Karlova praktická politika však vyžadovaly spisy, které by historickými argumenty legitimovaly panovníkovo postavení a jeho záměry, vyjadřovaly jeho představy a myšlenky, politické názory a ambice. Pro tuto práci si vybral dva autory: italského právníka a diplomata, minoritu Jana Marignolu z Florencie, a představeného školy v kapitule u sv. Jiljí v Praze Přibíka Pulkavu z Radenína. Jan Marignola z Florencie⁷⁸ měl projít „staré i nové nejasně sepsané příběhy kronik, zvláště českých“, odstranit nejasnosti, přidat prospěšné zprávy a vylíčit historii „od Adama až po naše časy“,⁷⁹ tedy začlenit české dějiny do univerzálních křesťanských dějin a dovést vyprávění do doby Karla IV. Přibík Pulkava z Radenína⁸⁰ měl podle příkazu Karla IV. ze všech kronik klášterů a pánů, které shromáždil a které císař bedlivě přečetl, sepsat „jedinou pravdivou a správnou kroniku“.⁸¹

♦ Pulkavova „Kronika česká“ historicky zdůvodňovala Karlovo postavení jako českého krále a jeho politické záměry, byla zrcadlem Karlovy politické ideologie a prostředkem oficiální propagandy⁸² a stala se v latinské verzi i v českém překladu, který byl pořízen asi ještě za života Karla IV.,⁸³ nejčtenější českou středověkou kronikou.⁸⁴ Jan Marignola, který, „když ... vešel do neznámých hájů jak osob, tak jmen, jež [jeho] florentský jazyk ani nedovede vyslovit ... bloudil v Daidalově paláci“⁸⁵ a české kroniky pro něho byly „nesrozumitelnou spleť trnitého křoví“,⁸⁶ se omezil na oslavu

78 • Edice: *Kronika Jana z Marignoly*, ed. JOSEF EMLER, FRB III, s. 492–604. K tomu MARIE BLÁHOVÁ, *John of Marignolli*, in: EMC, s. 934–935.

79 • „...cronicarum antiquas et novas hystorias maxime Boemorum obscure conscriptas... transcurri mandavimus, amputatis obscuris verborum ambagibus et superfluis resecatis ac interpositis quibusdam utilibus incipiendo a primo Adam usque ad felicia tempora nostra... plano latini stilo... jussimus reformandam... Kronika Jana z Marignoly, s. 492n.; český překlad Jana Zachová, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 448.

80 • Edice: *Kronika Pulkavova*, edd. JOSEF EMLER — JAN GEBAUER, FRB V, Praha 1893, s. 1–326. Základní informace a literatura jsou uvedeny in: MARIE BLÁHOVÁ — VÁCLAV BOK, *Pulkava of Radenin, Přibík*, in: EMC, s. 1246–1247.

81 • „...ex omnibus cronicis omnium monasteriorum et quorundam baronum, ubicunque potuit conquirere... Nam illas omnes res certas et veras ac gesta seu facta sue terre Boemie idem imperator... solus omnibus cronicis monasteriorum et baronum visis et cum summa diligencia perlectis memorato Przibiconi demandavit ex eis unam cronicam veram et rectam conscribere et in unum volumen redigere... Kronika Pulkavova, s. 207; český překlad Marie Bláhová, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 412.

82 • K tomu srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 573–575; TÁŽ, *Zur Fälschung und Fiktion in der offiziellen Historiographie der Zeit Karls IV.*, in: *Fälschungen im Mittelalter*, Hannover 1988 (MGH, Schriften 33/1), s. 388–394; TÁŽ, *Odras státní ideologie v oficiální historiografii doby předhusitské*, *Folia Historica Bohemica* 12/1988, s. 269–286; TÁŽ, *Offizielle Geschichtsschreibung*, s. 33–38; TÁŽ, „...ad probos mores exemplis delectabilibus provocemus... Funkce oficiální historiografie v představách Karla IV.“, in: *Ad vitam et honorem*. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přítel a žáci k pětasedmdesátým narozeninám, edd. Tomáš Borovský — Libor Jan — Martin Wihoda, Brno 2003, s. 105–118; TÁŽ, *Představy o společném původu Čechů a Poláků ve středověké historiografii*, *Historia Slavorum Occidentis. Czasopismo historyczne* (Časopis historický) 2 (3)/2012, s. 236–256.

83 • Pulkavova kronika byla dokonce dvakrát přeložena také do němčiny. Srov. VLASTIMIL BROM, *Aus der offiziellen böhmischen Historiographie Karls IV. Die Pulkava-Chronik in drei Sprachversionen*, *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik* 15/2010/1–2, s. 5–19.

84 • Dodnes jsou dochovány čtyři desítky středověkých nebo od nich odvozených rukopisů latinského originálu a českého a německého překladu Pulkavovy kroniky. Srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 577–579.

85 • „...et dum incognita nemora tam personarum quam nominum, que mea lingua florentina eciam non valet exprimere, introissem, dum me exire putare in domum Dedali, me reperi vagabundum... Srov. *Kronika Jana z Marignoly*, s. 519; český překlad Jana Zachová, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 455.

86 • „...ut silvam cronicarum boemicalium introirem et inter spinarum vepriumque inextricabiles intricaturas semitam aliqualem dirigerem... Kronika Jana z Marignoly, s. 519; český překlad Jana Zachová, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 455.

panovníka a jeho rodu, který pomocí fiktivní genealogie odvodil až od pohanských bohů Saturna a Jupitera.⁸⁷ „Světové“ dějiny obohatil o své zkušenosti a zážitky z cesty do Číny, kterou podnikl v letech 1338–1353 v papežských službách.⁸⁸ Marignolova kronika měla na rozdíl od Pulkavovy kroniky jen skromný ohlas, navíc spíše mimo české prostředí.⁸⁹

♦ Jan Marignola ukončil české dějiny na počátku 80. let 13. století, kde končila jeho předloha, Kosmova *Česká kronika* s oběma pokračováními. Pak připojil jen přehled následujících českých panovníků do Karla IV. a odkázal na Karlovu autobiografii. O samotném Karlovi nehodlal psát, „aby se nezdálo, že jsem něco ubral z jeho zásluh a slávy, kdybych jeho velkolepé skutky nehrdinským perem nevystihl, jak by se slušelo“.⁹⁰ Kronika Přibíka Pulkavy z Radenína, který své dílo v intencích jeho objednatele několikrát přepracoval,⁹¹ končí v nejširší recenzi rokem 1330.⁹² Oba oficiální spisy sepsané na Karlovu objednávku tedy pojednávají o retrospektivních dějinách. Prezентují císařovy představy o postavení českého státu, o panovnické moci, o jeho politických ambicích i o sobě sama a o své dynastii, podávají historické argumenty pro Karlovu politiku, neinformují však o jeho činech a událostech jeho vlády. Tyto skutečnosti alespoň zčásti zachytili pouze dva čeští kronikáři Karlovy doby, kteří sice nepatřili k dvorským historikům, ale navazovali na historiografické tradice Pražského kostela, František Pražský a především Beneš Krabice z Veitmile.

87 • *Kronika Jana z Marignoly*, s. 520; český překlad Jana Zachová, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 456. K ideologické stránce kroniky Jana Marignoly srov. KATEŘINA ENGSTOVÁ (KUBÍNOVÁ), *Marignolova kronika jako obraz představ o moci a postavení českého krále*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 6/1999, s. 77–94; ZDENĚK KALISTA, *De Janan, alia lingua Janus italicus... descenderunt primi Boemi* (Na okraj kroniky Giovannioho de Marignolli), in: *Orbis scriptus. Festschrift für Dmitrij Tschizhevskij*, edd. Dietrich Gerhard — Wiktor Weintraub, München 1966, s. 421–430; MARIE BLÁHOVÁ, *Zur Fälschung und Fiktion*, s. 383–385; TÁŽ, *Panovnické genealogie a jejich politická funkce ve středověku*, *Sborník archivních prací* 48/1998, s. 37n.; TÁŽ, *Herrschergenealogie als Modell von Dauer des „politischen Körpers“ des Herrschers im mittelalterlichen Böhmen*, in: *Das Sein der Dauer*, Berlin — New York 2008 (*Miscellanea mediaevalia* 34), s. 39in.; TÁŽ, *The Genealogy of the Czech Luxembourgs in Contemporary Historiography and Political Propaganda*, in: *The Medieval Chronicle IX*, edd. Erik Kooper — Sjoerd Levelt, Leiden — Boston, 2015, s. 10n.

88 • Marignolovo cestopisné vyprávění dodnes budí největší pozornost z celé jeho kroniky. Srov. především ANNA-DOROTHEE VON DEN BRINCKEN, *Die universalhistorischen Vorstellungen des Johann von Marignola OFM. Der einzige mittelalterliche Weltchronist mit Fernstkenntnis*, *Archiv für Kulturgeschichte* 49/1967, s. 30in.; CHRISTIAN W. TROLL, *Die Chinamission im Mittelalter*, *Franziskanische Studien* 48/1966, s. 146–148; BERNWARD H. WILLEKE, *Die Franziskaner und die Missionen des Mittelalters*, in: *800 Jahre Franz von Assisi. Franziskanische Kunst und Kultur des Mittelalters*, Wien 1982, s. 229n.; CLÉMENT SCHMITT, *Un pape réformateur et un défenseur de l'unité de l'Église. Benoît XII et l'Ordre des Frères Mineurs (1334–1342)*, Quaracchi — Florence 1959, s. 37in.; MARIE BLÁHOVÁ, *Serkání civilizací. Asie očima evropského intelektuála 14. století*, in: *Mundus hominis — Cywilizacja, kultura, natura. Wokół interdyscyplinarności badań historycznych*, edd. Stanisław Rosik — Przemysław Wiszewski, *Acta Universitatis Wratislaviensis* č. 2966, Wrocław 2006, s. 124–144; CHRISTINE GADRAT, *Introduction*, in: Jean de Marignolli, *Au jardin d'Éden*, přel. a ed. Christine Gadrat, Toulouse 2009, s. 5–22.

89 • V českých knihovnách je dochován pouze jeden rukopis této kroniky (NK ČR I D 10) a drobná zpráva týkající se Marignolovy cesty (srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Poznámka k recepci české kroniky Jana Marignoly z Florencie*, in: *Querite primum regnum Dei*. Sborník k životnímu jubileu prof. PhDr. Jany Nechutové, edd. Helena Krmičková — Anna Pumprová — Dana Růžičková — Libor Švanda, Brno 2006, s. 333–341). Větší ohlas měla Marignolova kronika ve Slezsku, kde byl v 15. století pořízen opis univerzálně historické části kroniky a přivázán k česko-slezskému historiografickému sborníku vratislavského kanovníka Mikuláše Tempelfelda z Břehu. Srov. JACEK SOSZYŃSKI, *Śląski zabytek rękopiśmienny w Wenecji*, in: *E scientia et amicitia. Studia poświęcone profesorowi Edwardowi Potkowskiemu na sześćdziesięciopięciolecie urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, Warszawa — Pułtusk 1999, s. 179–188. Další doklady znalosti Marignolovy kroniky ve Slezsku uvádí MAREK CETWIŃSKI, *Julius Cezar w Lubiążu. Wokół pewnej wizji dziejopisarstwa śląskiego*, in: *Lux Romana* v Europie śródkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska, ed. Antoni Barciak, Katowice 2001, s. 29–36.

90 • *Kronika Jana z Marignoly*, s. 575; český překlad Jana Zachová, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 502.

91 • Srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 574–577.

92 • Srov. *Kronika Pulkavova*, FRB V, s. 207; český překlad Marie Bláhová, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 412.

KRONIKA FRANTIŠKA PRAŽSKÉHO

♦ Zřejmě inspirovan zájmem Karla IV. o historii přepracoval František Pražský kroniku, kterou na počátku čtyřicátých let začal psát pro biskupa Jana IV. z Dražic, pro římského a českého krále.

♦ Informace o Františkovi Pražském jsou velmi kusé. V podstatě je o něm známo pouze to, co sám o sobě uvedl ve své kronice.⁹³ O tom, kdy a v jaké rodině se narodil, se v kronice nezmínil, stejně tak nenapsal, jakými školami prošel a kde získal vzdělání. Na dvou místech *Kroniky* uvádí své jméno — *Franciscus*/František — a své funkce.⁹⁴ Protože zjevně patřil k duchovenstvu Pražského kostela, je běžně nazýván Františkem Pražským. Z jeho vztahu k Janovi IV. z Dražic i z některých míst v jeho kronice je zřejmé, že byl Čech. V kronice se lze dále dočíst, že v roce 1321 — František Pražský na jednom místě omylem uvádí rok 1323 — byl, neznámo z jakého důvodu, v Římě.⁹⁵ Možná, že právě v tomto městě završil svá studia. Dosáhl jistě dobrého vzdělání, protože někdy před rokem 1334 byl správcem školy na Vyšehradě. Tato místa zastávali zpravidla nejvzdělanější kanovníci. V Pražském kostele to často byli budoucí biskupové.⁹⁶ Později byl František Pražský, jak již bylo zmíněno, kaplanem a penitenciářem pražského biskupa Jana IV. z Dražic.⁹⁷ Roku 1334, po ostudném konfliktu farního duchovenstva s žebravými řády,⁹⁸ mu biskup svěřil úřad kazatele ve Svatovítském chrámu, který dříve zastávali dominikáni a který biskup tímto aktem převzal do své kompetence.⁹⁹ Jak dlouho tento úřad vykonával, není známo.

♦ V roce 1341 začal František Pražský na příkaz Jan IV. z Dražic psát již zmíněný „Druhý výklad Pražské kroniky“, který asi v následujícím roce dokončil. Když zanedlouho, 5. ledna 1343, Jan IV. zemřel, přešel František Pražský do služeb jeho nástupce, pražského biskupa, od 30. dubna 1344 arcibiskupa, Arnošta z Pardubic. Jako penitenciář arcibiskupův se sám označil k roku 1351.¹⁰⁰

♦ Ačkoli František Pražský podle vlastního tvrzení působil v církevní správě, nepodařilo se jeho osobu v církevních pramenech spolehlivě zachytit — pokud jím ovšem nebyl *Franciscus Ottonis de Praga*, kanovník kostela sv. Jiljí, jemuž 21. února 1331 papež Jan XXII. vyhradil kanovnickou prebendu

93 • Životopisné údaje Františka Pražského uvádí JANA ZACHOVÁ, *Předmluva*, in: *Kronika Františka Pražského*, s. VI–VIII.

94 • *Kronika Františka Pražského* III, 2/3, s. 149 a III, 30, s. 213; zde s. 98 a 128.

95 • Zmínil se o tom v souvislosti se zatměním Slunce, které bylo vidět v Čechách, v Římě však nikoli.

Srov. *Kronika Františka Pražského* II, 8, s. 100 a III, 12, s. 169; zde s. 107 (chybně uveden rok 1323).

96 • Srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Školy a vzdělání v přemyslovských Čechách*, in: *Kultura edukacyjna na Górnym Śląsku*, ed. Antoni Barciak, Katowice 2002, s. 334n.

97 • *Kronika Františka Pražského* III, 3, s. 149; zde s. 98.

98 • Srov. *Kronika Františka Pražského* III, 3 (2), s. 146–149; zde s. 97–98. K tomu ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ, *Biskup Jan IV. z Dražic*, s. 127–132.

99 • ...*Commisit autem ibidem officium predicationis suo capellano et penitenciario Francisco, quondam rectori scole in Wissegrado, qui ob reverenciam et mandatum ipsius scripsit hunc secundum partem cronice Pragensis*. *Kronika Františka Pražského* III, 3 (2), s. 149; zde s. 98.

100 • *Et ego, Franciscus, penitenciarius domini archiepiscopi, editor huius cronice, plures canonicos et ministros Pragensis ecclesie adduxi in testimonium ad huius miraculi maiorem declarationem*. *Kronika Františka Pražského* III, 30, s. 213; zde s. 128.

na Vyšehradě, přestože již držel kanovníctví u sv. Jiljí.¹⁰¹ Druhý František zmíněný v pramenech je veřejný notář František Otův z Prahy (*Franciscus Ottonis de Praga*), který 14. ledna 1343 zhotovil notářský instrument, jímž pražská kapitula žádala papeže Klimenta VI. o potvrzení volby Arnošta z Pardubic pražským biskupem a o jeho vysvěcení.¹⁰² Konečně je v pramenech zmíněn František Wygandův, který v roce 1343 získal na prosbu polského krále Kazimíra papežskou provizi kanovníctví v Praze.¹⁰³

♦ Z titulu svého úřadu biskupova kaplana, zpovědníka a kazatele se František Pražský převážně zdržoval při Pražském kostele, což potvrzují i jeho zprávy o událostech zachycené v kronice, především o zázracích, které se měly odehrát u hrobu svatého Václava a jímž byl František Pražský přítomen.¹⁰⁴ V odborné literatuře se objevil také názor, že František byl pražským kanovníkem nebo proboštem, či dokonce generálním vikářem pražského arcibiskupa,¹⁰⁵ pro což však neexistují žádné doklady.¹⁰⁶ Františkovu příslušnost k pražské kapitule by však mohl naznačovat jeho zájem o Pražský kostel projevující se na různých místech kroniky. Na druhé straně ovšem musel František Pražský jako biskupský kaplan a autor biskupem objednané kroniky věnovat tomuto kostelu pozornost i bez kanovníctví. Datum úmrtí Františka Pražského není rovněž známo.¹⁰⁷

♦ Kronika, kterou František Pražský napsal pro Jana IV. z Dražic, zahrnuje období českých dějin od vlády Václava I. do roku 1342.¹⁰⁸ Je uspořádána do tří knih, které se dále člení na kapitoly. První kniha pojednává v jedenařiceti kapitolách o období od vlády Václava I. do roku 1316, druhá kniha zahrnuje ve dvaceti čtyřech kapitolách období 1316–1333, třetí kniha obsahuje v sedmi kapitolách období 1333–1342. Celé kronice předchází předmluva

101 • Srov. *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* (dále cituji MVB) — *Tomus prodromus. Acta pontificum Romanorum Clementis V., Johannis XXII. et Benedicti XII. (1305–1342)*, ed. ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ, Praha 2003, č. 928, s. 509.

102 • *Archiv pražské metropolitní kapituly I. Katalog listin a listů z doby předhusitské (–1419)*, edd. JAROSLAV ERŠIL — JIŘÍ PRAŽÁK, Praha 1956, č. 188, s. 62; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (dále cituji jako RBM) — *Pars IV. Annorum 1333–1346*, ed. JOSEF EMLER, Praha 1892, č. 1215, s. 496. Srov. ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ, *Die Einflüsse päpstlicher Urkunden und Kanzleibräuche auf das Urkunden- und Kanzleiwesen der Bischöfe und Erzbischöfe von Prag (Prolegomena)*, in: *Papsturkunde und europäisches Urkundenwesen. Studien zu ihrer formalen und rechtlichen Kohärenz vom 11. bis 15. Jahrhundert*, edd. Peter Herde — Hermann Jakobs, Köln — Weimar — Wien 1999 (Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde 7), s. 107.

103 • MVB — *Tomus I. Acta Clementis VI. pontificis Romani, 1342–1352*, ed. Ladislav Klicman, Praha 1903, č. 239, s. 146. Srov. též VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, *Dějepis hlavního města Prahy V*, Praha 1905, s. 192. K tomu JANA ZACHOVÁ, *Předmluva*, s. VII.

104 • *Kronika Františka Pražského III*, 30, s. 213 (*Miraculum; Aliud miraculum.*), český překlad zde s. 128.

105 • Například FRANTIŠEK PALACKÝ, *Ocenění starých českých dějepisců*, přel. a pozn. opatřil Jaroslav Charvát, Praha 1941 (Dílo F. Palackého I), s. 189. K tomu JOSEF EMLER, *Úvod III. Kronika Františka Pražského*, s. XVIII–XIX.

106 • Jediný František karlovského období se v seznamu známých pražských kanovníků objevuje skutečně ve funkci děkana, ale až v letech 1363–1370. Je málo pravděpodobné, že by to ještě byl náš kronikář. Srov. ANTONÍN PODLAHA, *Series praepositorum, decanorum, archidiaconum aliorumque praelatorum et canonicorum s. Metropolitanae ecclesiae Pragensis a primordiis usque ad praesentia tempora*, Praha 1912, č. 346, s. 41. VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, *Dějepis hlavního města Prahy V*, s. 192, uvádí k roku 1355 ještě boleslavského děkana Františka jako probošta kolegiálního kostela Všetech svatých.

107 • Georg Crugerus (= Jiří Kruger) a rovněž JOHANN LOSERTH, *Die Königsaller Geschichtsquellen. Mit den Zusätzen und der Fortsetzung des Domherrn Franz von Prag*, Wien 1875 (*Fontes rerum Austriacarum* 1/8), s. 13, uvádějí jako rok úmrtí kronikáře Františka rok 1362 (Loserth s denním datem 3. března), ale bez odkazu na pramen. Pokus o ztotožnění Františka Pražského s autorem *Staročeské veršované kroniky*, tzv. Dalimilem, vyslovený v odborné literatuře (FRANTIŠEK MICHÁLEK BARTOŠ, *Nová recenze Dalimila a záhada jeho osobnosti, Listy filologické* 7/1959, s. 92–100), nelze brát vážně.

108 • Srov. *Kronika Františka Pražského*, I. recenze, III, 7, s. 180; česky in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 134.

s věnováním díla Janu IV. z Dražic, které je vlastně jen parafrází předmluvy Petra Žitavského k *Zbraslavské kronice* s věnováním waldsaskému opatovi Janovi III. z Lokte. Hlavním pramenem Františka Pražského pro jeho první kapitolu byla *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, dalším pramenem bylo *Druhé pokračování Kosmovo*, z něhož čerpal informace pro další tři kapitoly své kroniky, a *Kronika zbraslavská*, která byla jeho hlavním pramenem pro podání českých dějin až do roku 1335.¹⁰⁹ Pro úzkou závislost na *Zbraslavské kronice* nazval Josef Emler *Kroniku Františka Pražského* dokonce „dcerou“ *Kroniky zbraslavské*.¹¹⁰ *Zbraslavské kroniky* se držel František Pražský natolik, že z ní opsal i mylnou informaci, že druhá kniha obsahuje události deseti let.¹¹¹ Kromě předmluvy Petra Žitavského, kterou upravil pro dedikaci pražskému biskupovi, vybíral ze *Zbraslavské kroniky* jen věcné informace, text výrazně krátil, takže v některých místech až ztrácel srozumitelnost, důsledně vynechával zprávy o zbraslavském klášteře a o cisterciácích. Z událostí, které se odehrály v zahraničí, vybíral pouze ty, které souvisely s poměry v Čechách nebo s osobou českého panovníka. Rovněž vypustil většinu veršů.¹¹² Zprávy přebíral vesměs mechanicky, věcně je neupravoval a neaktualizoval. Tak převzal například zprávu o smrti Elišky Přemyslovny a jejich žijících dětech, ačkoli v době, kdy kroniku psal, již jedno nežilo.¹¹³ Výjimkou jsou snad pouze stížnosti na Jana Lucemburského, které oproti *Zbraslavské kronice* vyostřil. Jana Lucemburského označil, byť jako mínění „mnoha obyvatel království“, nikoli za pravého krále, ale za tyrana, který ničí stát.¹¹⁴ Do textu naopak doplnil některé nové zprávy včetně dvorských klepů, které kolovaly v ústním podání a nebyly soudobými autory zapsány, někdy i proto, že se je kronikáři ve své době ostýchali zaznamenat, jako třeba zprávu o nemanželských dětech Přemysla Otakara II. a o jejich matce,¹¹⁵ a také informace, které znal z autopsie, jako třeba o stavbě královského paláce na Pražském hradě.¹¹⁶ Podrobné vyprávění věnoval objednateli kroniky, pražskému biskupu Janovi IV. z Dražic. Využil přitom zřejmě také zprávu o založení kláštera P. Marie v Roudnici — *Conscriptio super fundacione monasterii beate Marie virginis in Rudnicz*.¹¹⁷ Ostrá kritika Jana

109 • Přehled pramenů první recenze *Kroniky Františka Pražského* in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 159–168.

Srov. rovněž MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 564–566; JANA ZACHOVÁ, *Předmluva*, s. VIII n.

110 • Srov. předmluvu JOSEFA EMLERA k *Výpisům z různých kronik*, FRB IV, s. XVI.

111 • Srov. *Kronika Františka Pražského II*, 24, s. 139; česky in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 112; *Petra Žitavského kronika Zbraslavská*, s. 316.

112 • Podrobněji srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 565.

113 • Srov. *Kronika Františka Pražského II*, 20, s. 129; česky in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 108.

114 • „non esset verus rex sed tyrannus, qui destrueret statum rei publice...“ Srov. *Kronika Františka Pražského II*, 14, s. 112.

K tomu JANA ZACHOVÁ, *Die Chronik des Franz von Prag*, s. 47.

115 • *Kronika Františka Pražského I*, 2, s. 9; český překlad in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 61.

Podrobněji srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 565.

116 • *Kronika Františka Pražského III*, 1, s. 144; český překlad in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 116. Dodatky Františka

Pražského oproti *Kronice zbraslavské* eviduje JANA ZACHOVÁ, *Die Chronik des Franz von Prag*, s. 36–40.

117 • Zpráva, která byla zřejmě sepsána za života Jana IV. z Dražic, je známa z rukopisu Rakouské národní knihovny ve Vídni, č. 3282, fol. 18^v–20^r a z rukopisu Thunovské zámecké knihovny v Děčíně, dnes NK ČR, sign. XIX B 3, fol. 198–201: *Conscriptio super fundacione monasterii sancte Marie in Rudnicz et opere pontis ibidem, per venerabilem in Christo patrem Johannem IIII. Pragensem episcopum XXVII. facta*. Srov. ALENA RICHTEROVÁ,

Lucemburského, kterou František Pražský zčásti převzal z první, neopravené verze *Zbraslavské kroniky*, kde Petr Žitavský dodatečně kritický text přeskrtl a částečně vyškral, naznačuje, že František Pražský měl nejspíše k dispozici autograf Petra Žitavského.¹¹⁸ K převzatému textu pak František Pražský připojil čtyři vlastní kapitoly.¹¹⁹

♦ Zřejmě inspirován zájmem Karla IV. o historii se František Pražský po letech opět chopil pera, aby zpracoval novou recenzi své kroniky. Tentokrát ji věnoval „nejjasnějšímu knížeti knížat ozdobenému pestrým vínkem všelijakých ctností, panu Karlovi, z Boží milosti králi římskému a českému“. Kronika již není označena *Druhé pojednání kroniky pražské*¹²⁰ či druhá část *Kroniky pražské*¹²¹ jako v první recenzi, ale *Kronika českých králů, knížat a pánů*,¹²² eventuálně „Kronika pražská napsaná pro nejjasnějšího knížete, krále římského a českého“.¹²³ Chtěl v ní „pečlivě písemně vylíčit... stav, činy a mravy českých králů i různých jiných knížat, a zvláště Vaše činy a blahodárná díla mnohonásobné chvály hodná...“.¹²⁴ Kronikář vyšel z první recenze svého díla a upravil předmluvu, v níž se nově obracel na říšského a českého krále. Předmluva Petra Žitavského určená waldsaskému opatovi Janovi III. tak posloužila již potřeby. V prvních dvou knihách kroniky provedl pouze malé změny, v podstatě jen vynechal nebo zestručnil zmínky o Janovi IV. z Dražic.¹²⁵ Přehlédl také text převzatý ze *Zbraslavské kroniky* a upravil některá místa *Kroniky*.¹²⁶ Větší úpravy provedl v její třetí knize. Ke třem kapitolám převzatým ze *Zbraslavské kroniky* připojil sedm dalších. Sestavil je podle téhož pramene, ale formuloval je samostatněji nežli v první recenzi.¹²⁷ K výtahu ze *Zbraslavské kroniky*, z níž čerpal zprávy do roku 1336, připojil drobné dodatky, mimo jiné informaci o nenávisti Pražanů ke královně Beatrix,¹²⁸ a ke svým čtyřem původním kapitolám přidal šestnáct

nových.¹²⁹ Celkem má třetí kniha *Kroniky Františka Pražského* v této recenzi třicet kapitol. Text nebyl psán průběžně s událostmi, ale nejspíše najednou v krátké době. Události nejsou řazeny přísně chronologicky,¹³⁰ někde jsou připojeny zprávy o pozdější situaci, jako třeba ve výkladu o založení pražské univerzity, kde autor popisuje i obsazení jednotlivých fakult profesory, místa, kde vyučovali, i volby rektorů.¹³¹

♦ Právě třetí kniha *Kroniky Františka Pražského* obsahuje informace o působení Karla IV. v Čechách. Začíná návratem sedmnáctiletého prince do Čech na podzim roku 1333 a končí Karlovým sňatkem s Annou Svídnickou, 28. července 1353. V původním textu kronikář vypráví mimo jiné o Karlově volbě a první korunovaci na římského krále, o založení univerzity v Praze, o založení Nového Města pražského, o smrti královny Blanky a Karlově novém sňatku, o přinesení říšských korunovačních klenotů a dalších posvátných předmětů do Prahy. Současně sleduje události spojené s Pražským kostelem, především zázraky, které se odehrály většinou u hrobu svatého Václava, a církevní záležitosti.

♦ Více než většinu středověkých kronikářů ho zajímaly astronomické a přírodní jevy. Ve své kronice zaznamenal zprávy o zatměních Slunce nebo Měsíce, které navíc spojoval s následujícími pohromami. Tak po částečném zatmění Slunce v Římě v roce 1349 následovalo silné zemětřesení a v následujícím roce mor.¹³² Po zatmění Měsíce v roce 1352 nastalo zase velké sucho.¹³³ Všiml si meteorologických anomálií, epidemií a katastrof i obdivuhodných přírodních jevů také ve vzdálených krajích, v Číně, v Indii a jinde v Asii, o nichž v Praze vyprávěl „jediný středověký světový kronikář se znalostí o Dálném východu“ v latinské Evropě,¹³⁴ italský minorita Jan Marignola z Florencie. Ten po svém návratu z Číny v červenci 1353¹³⁵ nejspíše na podzim téhož roku zavítal do Prahy a potom často pobýval u Karlova dvora.¹³⁶ Působivé je vyprávění Františka Pražského o šíření moru z Asie do Evropy a o přírodních pohromách, které s tím, alespoň podle jeho podání, souvisely.¹³⁷ I v tomto vyprávění mohl být informátorem Jan Marignola,

Děčinské rukopisy, s. 125. Vydali ji ADOLF PATERA, *O založení kláštera Panny Marie v Roudnici a o stavbě tamnějšího mostu nákladem Jana IV., biskupa pražského (edice pamětního zápisu ve Vídeňském rukopise 3282), Památky archeologické a místopisné* 10/1880, sl. 477–478;

FRANTIŠEK ŠTĚDRÝ, *Hlava 31. kroniky Františka Pražského a její pramen, Sborník historického kroužku* 1/1900, s. 251–253.

118 • *Kronika Františka Pražského* II, 4, s. 93n.; Biblioteca apostolica Vaticana, cod. Pal 950, fol. 9^v–; *Petra Žitavského kronika zbraslavská* II, 6, s. 251 (editor otiskl i zrušený text, pokud se mu ho podařilo přečíst). Srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Dílna středověkého historika (Způsob práce Petra Žitavského)*, in: Piśmiennictwo Czech i Polski w średniowieczu i we wczesnej epoce nowożytniej, edd. Antoni Barciak – Wojciech Iwańczak, Katowice 2006, s. 18n. a 31; TÁŽ, *Sic et ego ea, que vidi, que certissime cognovi ruditer conscribere laborabo (Zur Arbeitsweise Peters von Zittau)*, in: Chronicon Aulae Regiae – Die Königsaler Chronik, ed. Albrecht Stefan, Frankfurt am Main 2013, s. 105.

119 • *Kronika Františka Pražského*, I. recenze, III, 4–7, s. 150–157.

120 • Incipit prologus secundi tractatus cronice Pragensis. Srov. *Kronika Františka Pražského*, s. 1; český překlad in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 58.

121 • Incipit secundus liber secunde partis Cronice Pragensis...; Incipit primum capitulum secundi libri secunde partis cronice Pragensis... Srov. *Kronika Františka Pražského*, s. 85 a 86; český překlad in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 80 a 92.

122 • Incipit cronica Bemorum regum, ducum et dominorum. Srov. *Kronika Františka Pražského*, s. 1, pozn. 7; český překlad in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 58.

123 • Explicit secundus liber secunde partis cronice Pragensis scriptus ad excellentissimum principem regem Romanorum ac Bohemorum... *Kronika Františka Pražského*, s. 139, pozn. k; český překlad in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 112.

124 • ...status et acta moresque regum Boemorum necnon aliorum principum diversorum et precipue acta vestra et opera salutifera multiplici laude digna. *Kronika Františka Pražského* I, prologus, s. 1, rkp. W; český překlad in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 58.

125 • Rozdíl mezi první a druhou recenzí kroniky uvádí JANA ZACHOVÁ, *Předmluva*, in: FRB Series nova I, s. XIIIIn.

126 • JANA ZACHOVÁ, *Předmluva*, s. XIII, napočítala 147 upravených míst.

127 • Srov. JANA ZACHOVÁ, *Die Chronik des Franz von Prag*, s. 50.

128 • *Kronika Františka Pražského*, 2. recenze, III, 11, s. 166; zde s. 105.

129 • K samostatným kapitolám Františka Pražského srov. JANA ZACHOVÁ, *Die Chronik des Franz von Prag*, s. 54n.

130 • Například *Kronika Františka Pražského* III, 26, s. 202n., zde s. 23, kde jsou za sebou řazeny zápisy z 26. března, 17. ledna a 25. ledna.

131 • Srov. *Kronika Františka Pražského* III, 28, s. 208; zde s. 126.

132 • Srov. *Kronika Františka Pražského* III, 30, s. 212n., zde s. 128 (podobně III, 26, s. 123–124).

133 • *Kronika Františka Pražského* III, 30, s. 215, zde s. 129.

134 • Srov. ANNA DOROTHEA VON DEN BRINCKEN, *Die universalhistorischen Vorstellungen des Johann von Marignola OFM. Der einzige mittelalterliche Weltchronist mit Fernostkenntnis, Archiv für Kulturgeschichte* 49/1967, s. 300n.

135 • Dobu Marignolova návratu spolehlivě dokládají účty papežské komory, kde je k 24. červenci 1353 zaznamenáno vyplacení 50 florénů „Janu Marignolovi z Florencie minoritského řádu, který přišel ze zámořských krajů, kam byl vyslán panem papežem Benediktem XII. blahé paměti, a pobyl tam přes čtrnáct let“ (*Juli 24 de mandato pape ex speciali dono fr. Johanni de Manholis de Florentia ord. Min., qui venerat de partibus Ultramarinis, ubi fuerat missus per fel. record. d. Benedictum papam XII. et steterat per 14 annos, 50 fl.*).

Srov. *Die Ausgaben der apostolischen Kammer unter Benedikt XII., Klemens VI. und Innocenz VI. (1335–1362)*, zprac. KARL HEINRICH SCHÄFER, Paderborn 1914 (*Vatikanische Quellen zur Geschichte der päpstlichen Hof- und Finanzverwaltung* 1316–1378), s. 524.

136 • Jeho přítomnost v Praze naznačuje zpráva o zázraku s prstem sv. Mikuláše, který se odehrál v roce 1353. Srov. *Kronika Marignolova*, s. 521n.; *Kronika Františka Pražského*, s. 456, zde s. 129; *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 521, zde s. 216.

137 • *Kronika Františka Pražského* III, 26, s. 203–205, zde s. 123n.

který cestoval po Asii v době, kdy se tam již šířil mor, který posléze postihl Evropu.¹³⁸ František Pražský však události pouze registroval, nehodnotil je ani nehledal historické souvislosti.¹³⁹ Sice svou kroniku věnoval Karlovi IV., psal ji však z vlastního podnětu bez jakéhokoli pověření.¹⁴⁰ Zprávy pro svůj vlastní text čerpal převážně ze zkušenosti a z vyprávění svých současníků, mezi nimiž však nebyli vysocí političtí činitelé. To se pochopitelně odráží na povaze těchto zpráv, neboť František Pražský nebyl zasvěcen do významnějších politických událostí, a již vůbec ne do politického zákulisí.

♦ Vzhledem k povaze zpráv zahrnutých do kroniky, především skutečnosti, že autor zařadil do kroniky k roku 1348 také zprávy od Jana Marignoly, který mohl přijít do Prahy nejdříve na podzim roku 1353, dále z časového rozsahu textu, který sahá do roku 1353, a z toho, že autor ještě nevěděl o císařské korunovaci Karla IV. 5. dubna 1355 a nazývá Karla IV. důsledně „král“, spadá práce na druhé recenzi *Kroniky* do doby mezi podzimem 1353 a jarem 1355.¹⁴¹ Své vyprávění autor určitě nepsal průběžně analistickým způsobem, ale najednou v poměrně krátké době. Proto mohl k roku 1348 připojit informace, o nichž se dozvěděl až o pět let později.

♦ Již do posledních kapitol převzatých ze *Zbraslavské kroniky* připojoval František Pražský vlastní sdělení.¹⁴² Poté, co ho opustila *Kronika zbraslavská*, byl František Pražský odkázán již pouze na vlastní zkušenost a na vyprávění účastníků některých událostí. Přesto je málo pravděpodobné, že by si události od druhé poloviny 30. let pamatoval téměř dvacet let. Pravděpodobně měl k dispozici nějaké zápisy, nejspíše pořizované v pražské kapitule. Vedle těchto informací vedla jistě kapitula evidenci zázraků, které se odehrály v Pražském kostele, především u hrobu svatého Václava. Tu mohl mít k dispozici také František Pražský, i když některých zázraků byl sám svědkem.¹⁴³ Dalším pramenem Františka Pražského byly listiny. František Pražský například parafrázuje listinu o zřízení kaple Všem svatých při Pražském kostele¹⁴⁴ nebo cituje listinu o založení pražské univerzity.¹⁴⁵

♦ Dílo Františka Pražského nevyniká literární úrovní ani nepatří k výjimečným spisům historickým. Velkou část kroniky tvoří neobratná kompilace. Ačkoli se v *Kronice Františka Pražského* střídá próza s verši, nebyl František Pražský dobrý básník. Většinu hexametrů převzal ze své předlohy, někdy v úplnosti, někdy ve zkráceném znění, jindy verše Petra Žitavského

vzájemně kombinoval. Sám složil pouze poněkud neobratnou oslavnou báseň na prvního adresáta kroniky a jeho stavební činnost, částečně s chybnými hexametry.¹⁴⁶ Nápadný je ovšem sloh některých samostatných kapitol Františka Pražského, jejichž začátek připomíná květnatou nábožensky motivovanou listinnou arengu.¹⁴⁷

♦ Na rozdíl od první recenze není druhá recenze *Kroniky Františka Pražského* zřetelně ukončena.¹⁴⁸ Poznámku *Et hic est finis cronice* — „A to je konec kroniky“ — uvedenou bez jakékoli souvislosti k předchozímu textu připsal nejspíše písař, který text opisoval. František Pražský tentokrát nepsal kroniku na objednávku jako její první recenzi. Nejspíše byl veden pouze snahou upozornit na sebe panovníka, jehož zájem o historii byl obecně znám. Zda své — zjevně nedokončené — dílo Karlovi IV. skutečně předložil a jak bylo v tom případě přijato, není známo. Obecně se soudí, že svým značně kritickým hodnocením Jana Lucemburského nemohl Karlovi IV. imponovat, ale žádné zprávy o případné Karlově reakci prameny nezachytily. V každém případě nepatřila Františkova kronika k příliš populárním dílům. Jeho víra, že dílo bude přijato nejen v Českém království, ale i v jiných částech světa,¹⁴⁹ byla-li míněna vážně, se nenaplnila. Alespoň počet dochovaných středověkých rukopisů (jeden rukopis první recenze kroniky a dva rukopisy druhé recenze)¹⁵⁰ nenasvědčuje většímu zájmu o toto dílo.

138 • Srov. MATTEO VILLANI, *Cronica. Con la continuazione di Filippo Villani*, ed. Giuseppe Porta, sv. I / knihy 1–6, Parma 1995, I/4, s. 14n. Srov. též GIROLAMO GOLUBOVICH, *Vita et viaggi di fratre Giovanni di Marignolli di Firenze*, in: Biblioteca bio-bibliografica della Terra santa e dell'Oriente Francese IV, Quaraci 1923, s. 268.

139 • Srov. rovněž JANA ZACHOVÁ, *Předmluva*, s. X.

140 • Jak ukázala JANA ZACHOVÁ, *K rukopisné tradici kroniky Františka Pražského*, *Český časopis historický* 93/1995, s. 278, *Kronika* nenese žádné stopy Karlova zájmu.

141 • Srov. rovněž FRANTIŠEK PALACKÝ, *Ocenění starých českých dějepisců*, s. 190.

142 • Přehled podává Jana Zachová v poznámkách k edici *Kroniky Františka Pražského*, s. 143–67.

143 • Srov. *Kronika Františka Pražského* III, 30, s. 213, zde s. 128.

144 • Srov. *Kronika Františka Pražského* III, 16, s. 181, zde s. 112.

145 • Srov. *Kronika Františka Pražského* III, 22, s. 194–196, zde s. 118–119. Již v první recenzi, II, 20, s. 127n., očitoval listinu na ustanovení kaplana v kapli sv. Michala pod Vyšehradem.

146 • *Kronika Františka Pražského* I, 31, s. 83. Srov. GERHARD PABST, *Prosimetrum, Tradition und Wandel einer Literaturform zwischen Spätantike und Spätmittelalter I–II*, Ordo. Studien zur Literatur und Gesellschaft des Mittelalters und der frühen Neuzeit 4/2, Wien 1994, s. 978.

147 • *Kronika Františka Pražského* III, 20; III, 24; III, 25; III, 26; III, 28 a III, 29.

148 • JANA ZACHOVÁ, *Die Chronik des Franz von Prag*, s. 61, uvažuje o tom, že analistické zápisy uvedené na konci kroniky pouze v jednom ze dvou dochovaných rukopisů nepocházejí již z pera Františka Pražského.

149 • Srov. *Kronika Františka Pražského* I, předmluva, s. 2, pozn. d; česky in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 58.

150 • Srov. JANA ZACHOVÁ, *Předmluva*, s. XI–XIII.

BENEŠ KRABICE Z VEITMILE, KRONIKA PRAŽSKÉHO KOSTELA

- ♦ Třetí kniha *Kroniky Františka Pražského* nezachytila ani polovinu Karlova působení v Čechách. Větší část Karlovy vlády zaznamenal Beneš Krabice z Veitmile, ale ani on nevyčísil celé období vlády Karla IV.
- ♦ Na rozdíl od Františka Pražského a dalších středověkých kronikářů, o nichž víme pouze to, co sami o sobě napsali ve svém díle, jsou hlavní životopisná data o Beneši Krabicovi z Veitmile a o jeho rodu zachycena vesměs v úředních pramenech, zatímco v kronice samotné je pouze jednou zmíněno autorovo jméno bez jakýchkoli dalších informací.¹⁵¹
- ♦ Beneš Krabice z Veitmile¹⁵² pocházel z široce rozvětveného vladyckého rodu. Rodovým sídlem Krabiců, po kterém se celý rod záhy začal psát, byla tvrz Veitmile, která stávala mezi Jičínem a Novým Bydžovem poblíž Smrkovic. Později však byla zatopena rybníkem, z něhož ještě v roce 1540 vyčnívaly zdi.¹⁵³ Německý přídomek si Krabicové z Veitmile opatřili pod vlivem módy německých jmen, která se ve 13. století rozšířila mezi českou šlechtou. Jméno interpretovali jako „velký mlýn“ („wît“ = ve středohornoněmčině prostorný, velký, rozlehlý; „mül(e)“ = mlýn).¹⁵⁴ Skutečnost, že Krabicové z Veitmile od počátku právě takto vysvětlovali své rodové jméno, dokládá i rodový erb, doložený již na pečeti prvního známého příslušníka rodu, Peška z Veitmile: štít s mlecím kamenem („žernovem“) jako mluvícím znamením.¹⁵⁵ Erb s touto figurou byl v různých variantách užíván po celou dobu existence rodu.¹⁵⁶ Hypotézu spojující poněkud krkolomně rodové jméno Krabiců z Veitmile s výrobou indiga z borytu barvířského („Waid“), která měla na konci 19. století doložit německý, konkrétně durynský, původ rodu a kterou někteří autoři tvrdošíjně opakují, nelze proto obhájit.¹⁵⁷

151 • Srov. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 548, zde s. 240.

152 • Životopisná data Beneše Krabice z Veitmile shromáždil především RYSZARD GŁADKIEWICZ, „Brněnská léta“ *Beneše Krabice z Veitmile*, *Časopis Matice moravské* 92/1973, s. 43–61. Srov. rovněž TÝŽ, *Zarys problematiky badání nad kronikou Beneše Krabice z Veitmile*, *Acta Universitatis Wratislaviensis, Historia* 19, 1970, s. 26n.; dále srov. MILOSLAV SOVADINA, *Beneš Krabice z Veitmile a jeho vztah k České Lipě*, *Českolipsko literární* 11/1967, s. 21–23. Srov. rovněž MARIE BLÁHOVÁ, *Beneš Krabice of Weitmil*, in: EMC, s. 166. Ke genealogii rodu Krabiců z Veitmile srov. AUGUST SEDLÁČEK, *Krabice z Veitmile*, *Ottův slovník naučný* XIV, 1899, s. 1061–1063; MILOSLAV SOVADINA, *Beneš Krabice z Veitmile*, s. 16–21; JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Veitmile „plebanus in Lipa“ a jeho rod*, *Bezděz* 16/2007, s. 7–11.

153 • Srov. ANTONÍN PROFOUS — JAN SVOBODA, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny* IV. (S–Ž), Praha 1957, s. 485n. K původu rodu Krabiců z Veitmile srov. MILOSLAV SOVADINA, *Beneš Krabice z Veitmile*, s. 15–25; k tvrzi s. 15.

154 • Srov. ANTONÍN PROFOUS — JAN SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, s. 486. Tuto etymologii využila také poněkud fantastická pozdní rodová pověst, kterou zaznamenali Václav Hájek z Libočan (srov. *Václava Hájka z Libočan Kronika česká* II, ed. VÁCLAV FLAJSŠANS, Praha 1923, s. 398–300) a BARTOLOMĚJ PAPROCKÝ z HLOHOL, *Zrcadlo markrabství moravského v kterémž každý stav v dávnost, vzácnost a povinnost svou shlédá*, Olomouc 1593, f. 100^a–161^a; TÝŽ, *Diadochos, id est successio, jinak posloupnost knížat a králův českých, biskupův a arcibiskupův pražských a všech stavův slavného království českého, to jest panského, rytířského a městského*, Praha 1602, s. 340n. Pověst uvádí také AUGUST SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého V*, Praha 1887, s. 326.

155 • Srov. Národní archiv, Archiv České koruny, č. 81, listina Peška ze Střekova (z Veitmile) z 16. ledna 1319.

Pečeť má opis s. PETRI. D+ WITENMVL+. Srov. též AUGUST SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty* (sv. 5), zpracoval a k vydání připravil Vladimír Růžek, Praha 2003.

156 • Srov. AUGUST SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika* II (Část zvláštní), Praha 1925, s. 256n.

157 • Tuto hypotézu vyslovil profesor němčiny a řečtiny na gymnáziu v České Lipě ALEXANDER TRAGL, *Leipaer Familiennamen. Jahres-Bericht des k. k. Staats-Ober-Gymnasium in Böhm. Leipa*, Česká Lípa 1896, s. 2.

- ♦ Počátky rodu je nesnadné pro nedostatek pramenů vystopovat. První známý člen rodu Petr (Pesco, Pešek, Pešík) z Veitmile přijal v roce 1319 od Jana Lucemburského v léno hrad Střekov, který vystavěl a podle něhož se také psal. Peškova lenní listina je nejstarším dokladem o tomto rodu. Skutečnost, že Pešek „ze Střekova“ současně králi prodal svou ves Čahostice (dnes Žalhostice na Litoměřicku), svědčí o tom, že Krabicové z Veitmile nebyli nemajetní.¹⁵⁸ Zřejmě tomuto Petrovi udělil 26. března 1349 vévoda Jan Jindřich jménem svého bratra, římského a českého krále Karla, úřady sudího a lovčího v trutnovském kraji.¹⁵⁹ Dne 8. července téhož roku již český král Karel osobně z Boppardu, kde tehdy pobýval, udělil a potvrdil úřad lovčího pro Beneše, snad Peškova syna, a jeho bratry.¹⁶⁰ Četní příslušníci rodu zastávali významné úřady v královských službách, takže byli typickou dvorskou šlechtou.¹⁶¹ Za vlády Karla IV. to byl například Jan z Veitmile zvaný Kladský (Glatz), který v padesátých letech 14. století působil v královské kanceláři. V roce 1366 byl vyslán s diplomatickou misí do Itálie.¹⁶² Mikuláš z Veitmile vykonával úřad „zástupce mistra císařského dvora“.¹⁶³ Jeho bratr Beneš získal díky protekci císaře a jeho okolí vysoké církevní úřady.¹⁶⁴ K roku 1365 je doložen Zdislav z Veitmile, *miles domini imperatoris* — „rytíř pana císaře“, pro něhož a jeho manželku Benignosu Karel IV. 2. června při návštěvě v Avignonu vyžádal odpustky od papeže.¹⁶⁵ Asi nejznámější z členů rodu působících na lucemburském dvoře byl vzdělaný právník Vlachník z Veitmile, od roku 1374 úředník a diplomat Karla IV. a Václava IV. a držitel četných církevních obročí, rovněž autor básně *O vínu a modlách — De vino et ydolis*.¹⁶⁶ Jiný člen rodu, Jaroslav z Veitmile, působil v letech 1376–1377 jako protonotář panovnické kanceláře.¹⁶⁷ Zdislav z Veitmile, syn Beneše z Žerotic, doprovázel Karla IV. na jedné jeho cestě do Francie, zůstal s rodinou v Alsasku a byl od roku 1373 tamním fojtem.¹⁶⁸

158 • Archiv České koruny, č. 81. V listině je jmenován jako *Pesco de Schrekow*, v opisu pečeti uvádí tradiční rodové jméno „de Witenmul“. Text listiny je otištěn in: RBM III (1311–1333), ed. JOSEF EMLER, Praha 1890, č. 483, s. 199.

K tomu MILOSLAV SOVADINA, *Beneš Krabice z Veitmile*, s. 16; JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Veitmile*, s. 7.

159 • RBM V 2 (1346–1350), ed. JIŘÍ SPĚVÁČEK, Praha 1960, č. 621, s. 310; plné znění *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VII*, ed. JOSEF CHYTIL, Brno 1858–1860, č. 919, s. 651n. Srov. RYSZARD GŁADKIEWICZ, „Brněnská léta“ *Beneše Krabice z Veitmile*, s. 49; MILOSLAV SOVADINA a JAROSLAV PANÁČEK, *tamtéž*.

160 • RBM V 2, č. 684, s. 341; *Codex juris Bohemici* II, 3, ed. HERMENEGILD JIREČEK, Praha 1899, s. 26. Jméno Beneš bylo v rodu Krabiců z Veitmile velmi oblíbené, takže je nosili četní příslušníci severočeské i moravské větve.

161 • Srov. JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Veitmile*, s. 12n.; MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 567n.

162 • RBM VI (1355–1363), ed. BEDŘICH MENDL, Praha 1929, č. 125, s. 71; č. 127, s. 72 atd.; RBM VI, 3, edd. BEDŘICH MENDL — MILENA LINHARTOVÁ, Praha 1954, č. 730, s. 420, č. 752, s. 443 atd., MBV III, *Acta Urbani V* (1362–1370), edd. BEDŘICH JENŠOVSKÝ — VĚRA JENŠOVSKÁ, Praha 1944–1954, č. 746, s. 460. Srov.

RYSZARD GŁADKIEWICZ, „Brněnská léta“ *Beneše Krabice z Veitmile*, s. 49.

163 • *vices gerens magistri curiae imperatoris*. Srov. MBV III, č. 518, s. 295 a RYSZARD GŁADKIEWICZ, „Brněnská léta“ *Beneše Krabice z Veitmile*, s. 49.

164 • MBV II, *Acta Innocentii VI* (1352–1362), ed. JAN BEDŘICH NOVÁK, Praha 1907, č. 507, s. 205; MBV III, č. 192, s. 124;

č. 194, s. 125. MBV III, č. 518, s. 295. Srov. RYSZARD GŁADKIEWICZ, „Brněnská léta“ *Beneše Krabice z Veitmile*, s. 49.

165 • MBV III, č. 519, s. 309.

166 • Srov. JAROSLAV V. POLC, *Vlachník z Veitmile, Český časopis historický* 94/1996, s. 339–353; VÁCLAV ŠTOREK, *Páni z Veitmile*, in: *Ústecký sborník historický* 2003/1. Gotické umění a jeho historické souvislosti II. Sborník grantového projektu Gotika v severních Čechách, uspoř. Jaromír Homolka, Michaela Hrubá, Petr Hrubý a Michaela Ottová, Ústí nad Labem 2003, s. 233n.

167 • Srov. VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, *Dějepis města Prahy* III, Praha 1893², s. 13; V, Praha 1905², s. 49.

168 • Srov. VÁCLAV ŠTOREK, *Páni z Veitmile*, s. 230.

- ♦ Někdy v první polovině 14. století se Krabicové z Veitmile usadili v (České) Lípě.¹⁶⁹ Prvním známým příslušníkem rodu v tomto městě byl Beneš Krabice z Veitmile starší († před 7. březnem 1363). Mohl to být Peškův syn, který držel úřad lovčího na Trutnovsku, spolehlivě to však zjistit nelze. Jeho synové Beneš, Jan a Petr založili v roce 1363 oltář P. Marie a sv. Anny ve farním kostele v Lípě.¹⁷⁰ Příslušníci rodu jsou v Lípě prameny doložení téměř do konce 15. století.¹⁷¹
- ♦ Někteří členové rodu se usadili na Moravě, kde od třicátých let 14. století vystupovali jako svědkové na listinách synů Jindřicha z Lipé.¹⁷² Hlavním sídlem moravské větve Krabiců z Veitmile byly Žerotice na Znojemsku. Od této větve se po roce 1376, kdy se Zdislav z Veitmile stal fojtem v Alsasku, oddělila větev alsaská. Její členové sídlili v Hagenau a Hüneburgu.¹⁷³ V průběhu 15. století severočeská a alsaská větev rodu vymřela. V roce 1471 získal purkrabí a nejvyšší mincmistr a přední rádce Vladislava Jagellonského Beneš z moravské větve rodu výhodným sňatkem Chomutov a Most a další statky v severozápadních Čechách. V roce 1475 dosáhl navíc za diplomatické služby a vojenskou podporu Fridricha III. povýšení do panského stavu.¹⁷⁴ Páni z Veitmile pak postupně přenesli své působení do této oblasti. Hlavní sídla měli v Chomutově, Mostě a v Postoloprtech. Jsou tam doloženi až do 18. století.¹⁷⁵
- ♦ Kronikář Beneš Krabice z Veitmile pocházel z lipské větve rodu. Byl zřejmě nejstarším synem Beneše Krabice z Veitmile zemřelého někdy před 7. březnem 1363. Jeho bratr Jan byl nejpozději od roku 1356 farářem v Lípě, v roce 1380 se stal hradeckým arcijáhnem. V letech 1378–1384 byl také kanovníkem pražské metropolitní kapituly. Zemřel 16. července 1395.¹⁷⁶ Druhý bratr, Petr, získal někdy před rokem 1363 statek Slivno (dnes Horní Slivno na Mladoboleslavsku). Petr ze Slivna měl čtyři syny, kteří většinou žili rovněž v Lípě. Zprávy o něm mizí roku 1394.¹⁷⁷
- ♦ Datum a místo narození Beneše Krabice z Veitmile nejsou známy. Stejně tak neexistují zprávy o jeho mládí ani o školách, jimiž prošel. V kronice sice tvrdil, že se nikdy neučil umění řečnickému a gramatiku málo studoval,¹⁷⁸

ale to může být jen kronikářský topos skromnosti,¹⁷⁹ být v tomto případě nemusí být daleko od pravdy.¹⁸⁰ Ve své církevní kariéře by se ovšem bez vzdělání neobešel. Absence jakéhokoli titulu však naznačuje, že univerzitního vzdělání nedosáhl.

♦ Za první zprávu o Beneši Krabicovi z Veitmile lze snad považovat zmínku v listině Arnošta z Pardubic z 21. listopadu 1349 o zřízení úřadu děkana v kolegiální kapitule sv. Štěpána v Litoměřicích, kde je mezi tamními kanovníky jmenován *Benessius Crabicze*.¹⁸¹ Od roku 1350 je Beneš Krabice z Veitmile již spolehlivě doložen v Brně. Na podzim 1350 se stal rektorem kostela sv. Jakuba, „ačkoli nebyly splněny formality obvyklé na zdejším území“.¹⁸² K úřadu mu zřejmě dopomohl svou protekcí moravský markrabí Jan Jindřich nebo sám Karel IV. Beneš Krabice z Veitmile byl zřejmě dobrým správcem kostela alespoň po stránce hospodářské – svatojakubská benefícia patřila mezi nejbohatší v Čechách a na Moravě a za působení Beneše Krabice z Veitmile se příjmy kostela ještě výrazně zvýšily.¹⁸³ Vedle úřadu u sv. Jakuba v Brně držel mnohoobročník Beneš také kanovnickou prebendu u sv. Jiljí na Starém Městě pražském.¹⁸⁴ Roku 1355 se stal – již třetím – ředitelem stavby Chrámu sv. Víta v Praze. Za tento úřad, který vykonával až do své smrti, pobíral 10–12 kop grošů ročně.¹⁸⁵

♦ Pražské působení bylo důvodem Benešovy časté nepřítomnosti v Brně.¹⁸⁶ Konečně 4. února 1356 získal směnou obou svých prebend s pražským kanovníkem Heřmanem Bílým kanovnictví u pražského arcibiskupského kostela.¹⁸⁷ V tomto úřadu hájil práva kapituly a někdy i bezohledně své vlastní zájmy. Například v březnu 1369 se spolu s dalšími kanovníky soudil o celní důchody z Týnského dvora s kapitulou vyšehradskou.¹⁸⁸ V červnu téhož roku se měl společně s jistými faráři dopustit přímo křivd, rabování a přehmatů proti faráři v Olšových Vratech u Karlových Var. Záležitostí se nakonec musela zabývat papežská kurie.¹⁸⁹ V roce 1359 koupil spolu se svými bratry Janem a Petrem ze Slivna a se strýcem Konrádem dům na

169 • JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Weitmile*, s. 7n., se domnívá, že Krabicové z Veitmile přišli do Lípy již při založení města ve druhém desetiletí 14. století.

170 • *Libri erectionum archidioecesis Pragensis a saeculo XIV. et XV.* (I, 1358–1376), ed. Clemens Borový, Praha 1873, č. 81, s. 42–43. K tomu MILOSLAV SOVADINA, *Beneš Krabice z Weitmile*, s. 18; JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Weitmile*, s. 8.

171 • Přehled podává JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Weitmile*, s. 8–11.

172 • JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Weitmile*, s. 7, jmenuje Mikuláše z Veitmile na Vrahovicích (1337), Huga, Beneše a Otu z Řeznovic (1341), bratry Zdislava a Beneše a Zdislavova syna Beneše (1343–1346), Otu z Veitmile na Jaroslavcích (1346) a Pešlinu z Veitmile (50. léta 14. století).

173 • Srov. JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Weitmile*, s. 7.

174 • Povýšení potvrdil rovněž Vladislav II., v roce 1479 také čeští a o rok později moravští stavové. Srov. VÁCLAV ŠTOREK, *Páni z Weitmile*, s. 234. MILOSLAV SOVADINA, *Jindřich z Lipé. II. Dominium nostrum atque bona nostra, Časopis Matice moravské* 122/2003, s. 40–43, se domnívá, že Krabicové z Veitmile byli ve 14. století leníky pánů z Lipé.

175 • Působení pánů z Veitmile v severozápadních Čechách sleduje VÁCLAV ŠTOREK, *Páni z Weitmile*, s. 229–244.

176 • Srov. MILOSLAV SOVADINA, *Beneš Krabice z Weitmile*, s. 18; JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Weitmile*, s. 8, 12 a 13.

177 • Srov. MILOSLAV SOVADINA, *Beneš Krabice z Weitmile*, s. 18n.; JAROSLAV PANÁČEK, *Kuník z Weitmile*, s. 8.

178 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 512, zde s. 208.

179 • K tomu srov. ERNST ROBERT CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998, s. 95–98.

180 • Srov. zde níže v souvislosti s literární úrovní Benešova díla.

181 • RBM V 2, č. 737, s. 374. Srov. RYSZARD GŁADKIEWICZ, „*Brněnská léta*“ *Beneš Krabice z Weitmile*, s. 49.

182 • MBV I, č. 1346, s. 707. Srov. rovněž Archiv města Brna, rkp. 39, fol. 43^v, 220^v, 221^r. K tomu RYSZARD GŁADKIEWICZ, „*Brněnská léta*“, s. 47n. a prameny na s. 59.

183 • Vynášela přes 100 zlatých ročně. Srov. RYSZARD GŁADKIEWICZ, „*Brněnská léta*“, s. 52–54.

184 • Srov. RBM VI, č. 276, s. 141. K tomu RYSZARD GŁADKIEWICZ, „*Brněnská léta*“, s. 54.

185 • Srov. JOSEPH NEUWIRTH, *Wochenrechnungen und der Betrieb des Prager Dombaues in den Jahren 1372–1378*, Prag 1890, s. 25, 55, 96, 121, 147, 159 a 186. RYSZARD GŁADKIEWICZ, „*Brněnská léta*“, s. 54n., vyslovil dost pravděpodobnou hypotézu, že k jmenování vedly jeho zkušenosti z Brna a od sv. Jiljí, kde za jeho působení ještě probíhala přestavba kostela zahájená Janem IV. z Dražic. Naopak MAREK SUCHÝ, *Castrum Pragense, Solutio hebdomadaria pro structura templi Pragensis. (Stavba svatovítské katedrály v letech 1372–1378)*, Praha 2003, s. 13, naznačuje, že mohlo jít pouze o prestižní úřad.

186 • Doklady uvádí RYSZARD GŁADKIEWICZ, „*Brněnská léta*“, s. 55, pozn. 53.

187 • Srov. RBM VI, č. 276, s. 141.

188 • Srov. *Archiv pražské metropolitní kapituly I*, č. 383, s. 109n.

189 • Srov. MBV III, č. 1120, s. 729–731.

Hradčanech.¹⁹⁰ Několikrát je kanovník Beneš jmenován také v souvislosti s prodejem domů patřících kapitule.¹⁹¹

♦ Vedle důchodů plynoucích z pražské kapituly a z jeho ředitelské funkce pobíral Beneš Krabice z Veitmile příjmy z dalších církevních obročí. Roku 1363 ho pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic se souhlasem papežské kurie jmenoval arcijáhmem žateckým. V roce 1367 držel prebendu v Poštovicích u Slaného. Tu následujícího roku směnil za jinou.¹⁹² Povinnosti plynoucí z těchto úřadů samozřejmě nemohl osobně vykonávat, ale dával se podle tehdejšího zvyku zastupovat střídníky.

♦ Nezapomínal však ani na kostel ve městě, kde nejspíše prožil své dětství a kde žili jeho příbuzní a bratr Jan tam byl farářem. Jak již bylo zmíněno, zřídil 7. března 1363 spolu s bratry Janem a Petrem oltář sv. Anny ve farním kostele v Lípě s tím, že po smrti zakladatelů mají mít podací právo k oltáři Petrovi dědicové.¹⁹³ Šestnáctého ledna 1377 k němu Jan a Petr — Beneš již tehdy nežil — ustanovili faráře Mikuláše ze Žandova.¹⁹⁴

♦ Jako ředitel stavby pražské katedrály zaznamenal Beneš Krabice z Veitmile zprávu o tom, že v prosinci roku 1373 byly na příkaz Karla IV. přeneseny ostatky českých knížat a králů do nově vystavěného kůru Svatovítského chrámu, a pečlivě popsal místa, kde byli jednotliví panovníci, případně též jejich manželky, pohřbeni. Připomněl také, že do každého hrobu byla umístěna olovená tabulka se jménem příslušného panovníka.¹⁹⁵ Následujícího roku umístil Beneš Krabice z Veitmile osobně na pokyn arcibiskupa a kapituly ostatky pražských biskupů, pokud se je podařilo nalézt a identifikovat, do chóru mezi hrob svatého Víta a císařskou kapli. Devět nebo deset těl¹⁹⁶ se tehdy nepodařilo nalézt, některá další bylo obtížné identifikovat. Ostatky biskupů uložil do kamenných rakví zakrytých mramorem a označil je podobnými olovenými tabulkami se jmény biskupů, jakými byly označeny ostatky panovníků.¹⁹⁷ Tato zpráva je také jediné místo v kronice, kde Beneš Krabice z Veitmile uvedl své jméno.

♦ Dne 19. května 1374 pořídil Beneš Krabice z Veitmile závět, v níž odkázal svůj dům na Hradčanech pražské kapitule s ustanovením, aby ho po jeho smrti užíval vždy jeden sídelní kanovník.¹⁹⁸ Beneš Krabice z Veitmile

zemřel 27. července 1375.¹⁹⁹ Byl pochován ve Svatovítském chrámu před kaplí svatého Václava.²⁰⁰ Jeho busta s erbem zhotovená na počátku osmdesátých let 13. století zdobí severní podélnou stranu vnitřního dolního triforia pražské katedrály.²⁰¹

♦ Kromě zásluh o pražskou katedrálu otiskl Beneš Krabice z Veitmile svou stopu v české historiografii, když se rozhodl navázat na přerušené české dějiny psané kdysi ve svatovítské kapitule a „aby vzpomínka na to, co se mezitím stalo, zcela nevymizela, ...sepsat to, co jsem našel v různých knížkách a co jsem slyšel vyprávět od starších“.²⁰² Skutečně navázal na „pražskou kroniku“ v místě, kde skončil poslední z autorů *Druhého pokračování Kosmova*, a začal své vyprávění od návratu krále Václava II. do Čech.²⁰³

♦ Beneš Krabice z Veitmile označil svůj spis *Cronica ecclesie Pragensis* — Kronika Pražského kostela.²⁰⁴ Přihlásil se tím k historiografické tradici pražské kapituly, na niž také vědomě navázal. Protože, jak již bylo zmíněno, podle Benešova konstatování pražští kanovníci „opomněli psát pražskou kroniku od časů krále Otakara“, navázal sám na *Druhé pokračování Kosmovo* a pokračoval v zaznamenávání historických událostí až do své doby. Celkově kronika zahrnuje období od roku 1283 do 19. listopadu 1374.

♦ Svůj spis²⁰⁵ rozdělil do čtyř knih. První kniha, v jediném dochovaném rukopisu nevyznačená, zahrnuje období let 1283–1310. Začíná návratem Václava II. do Čech, stručně vypráví o událostech jeho vlády. U roku 1301 je vyprávění uprostřed věty přerušeno, zbytek stránky v jediném známém rukopisu²⁰⁶ je prázdný, následující dva listy, nejspíše prázdné, byly vyříznuty a ještě další tři stránky jsou v rukopisu prázdné. Zbytkem věty pokračuje vyprávění o snu důvěrníka Václava II. Jana z Ostrova o nadcházející králově smrti převzaté, stejně jako ostatní části tohoto textu, z *Kroniky Františka Pražského*. Samotná zpráva o smrti Václava II. roku 1305 v rukopisu obsažena není. Vyprávění o období 1301–1305 v kronice zcela chybí. Proč tento text schází, není z rukopisu zřejmé. Skutečnost, že první část textu končí uprostřed věty na nedopsané stránce a další vyprávění začíná opět uprostřed věty, naznačuje, že mohla být porušena již předloha rukopisu a písař nechal volné místo pro případné doplnění, pokud by byl chybějící text nalezen. Pak již bez přerušení pokračuje výklad o vládě a smrti Václava III., o sporech

190 • Srov. *Základy starého místopisu Pražského* (oddíl IV, Hrad Pražský a Hradčany), sestavil VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, Praha 1872, s. 139 (č. 67). Srov. VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, *Dějepis města Prahy III*, s. 173n., pozn. 90.

191 • Srov. *Základy starého místopisu Pražského* (oddíl IV), s. 247 a VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, *tamtéž*.

192 • Srov. JAROSLAV ERŠIL, *Správní a finanční vztahy avignonského papežství k českým zemím ve třetí čtvrtině 14. století*, Praha 1959, s. 67. Rovněž FRANTIŠEK MARTIN PELCL — GELASIUS DOBNER, *Praefatio*, in: SRB II, s. XXIII; VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, *Dějepis města Prahy V*, s. 141, JOSEF EMLER, FRB IV, s. XXIII.

193 • Srov. *Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV.*, č. 81, s. 42–43.

194 • Srov. *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim III–IV*, 1373–1390, ed. JOSEF EMLER, Praha 1879, s. 62. K tomu JAROSLAV PANÁČEK, *Kuněk z Veitmile*, s. 12.

195 • V literatuře je běžně uložení ostatků českých panovníků připisováno Benešovi, ale Beneš to sám, na rozdíl od uložení ostatků pražských biskupů, výslovně nenapsal, i když detailní informace to naznačují. Srov. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 547n, zde s. 239–240.

196 • V rukopisu je uvedeno jednou deset, podruhé devět těl. Srov. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 548, zde s. 240.

197 • Srov. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 547n, zde s. 240.

198 • *Archiv pražské metropolitní kapituly I*, č. 419, s. 119. Edice JOHANN LOSERTH, *Das Testament des Benesch von Weitmühl*, *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 16/1878, s. 320–322. Srov. VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, *Dějepis města Prahy III*, s. 100.

199 • Denní datum vyplývá z *Liber portionum quotidianarum ecclesiae Pragensis, per Raczkonem procuratus*, zápis u 26. července. Rok 1375 bylo možno přecházet ze zbytků nápisu pod bustou Beneše Krabice z Veitmile v triforiu katedrály sv. Víta. Denní datum bylo již v 18. století setřeno. Nápis otiskl FRANTIŠEK MARTIN PELCL — JOSEF DOBROVSKÝ, SRB II, s. XXV; datum však, zjevně mylně, nepovažují za datum úmrtí, ale za dobu, kdy Beneš Krabice z Veitmile řídil stavbu katedrály. Srov. též JOSEF EMLER, *Úvod*, in: FRB IV., s. XXIV.

200 • Srov. FRANTIŠEK MARTIN PELCL — JOSEF DOBROVSKÝ, SRB II, s. XXV, XXVII a XXVIII.

201 • Srov. JIŘÍ KUTHAN — JAN ROYT, *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha, svatyně českých patronů a králů*, Praha 2011, s. 221 a 236.

202 • *Ne memoria eorum, que medio contigerunt, omnino evanesceret, ad scribenda me posui ea, que in diversis libellis reperiri, et qua a maioribus narrari audivi*. Srov. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 512, zde s. 209.

203 • Srov. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 459, zde s. 161.

204 • Srov. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 459, zde s. 161.

205 • Srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 568–571.

206 • Archiv Pražského hradu, fond Knihovna pražské metropolitní kapituly, sign. H 3/3.

o trůn a o vládě Jindřicha Korutanského. Zprávami o nepravostech páchaných po tři roky korutanským vojskem první kniha končí.

♦ Druhá kniha je v rukopisu nadepsána slovy *Hic incipe scribere secundum intencionem domini imperatoris* — „Zde začni psát podle úmyslu (nebo zámeru) pana císaře“. Tato kniha vypráví o lucemburské vládě v Čechách. Začíná vysláním českého poselstva k Jindřichovi VII. roku 1310 a pokračuje výkladem o nástupu Jana Lucemburského na český trůn. Pak jsou popsány následující události do roku 1355. Tato kniha rovněž prokazuje četné shody s *Kronikou Františka Pražského*. Obsahuje však některé zprávy, které František Pražský ani jiný ze známých pramenů neuvádí, včetně několika věcně významných dodatků týkajících se Jana Lucemburského, především ovšem informací o Janově pokusu směniti České království za Rýnskou Falc a zmínku o tom, že to královna Eliška nebyla ochotna dopustit.²⁰⁷

♦ Tytéž zprávy přináší později, v 15. století, anonymní pamflet sepsaný u příležitosti královské volby nadepsaný v rukopisu *Krátké sebranie z českých kronik k výstraze věrných Čechův*.²⁰⁸ Jeho autor se v příslušné kapitole odvolává na jakousi kroniku, „jenž latině takto slove: *Kronica ecclesie Pragensis secundum intencionem domini imperatoris scripta per Otonem notarium, incepta ab Otacaro, rege magno Bohemie*, česky: Kronika kostela pražského podle úmyslu císařovy milosti psaná skrzě Otu písaře, počata od Otokara, velikého krále českého etc.“²⁰⁹ Identifikovat tuto kroniku asi již nebude možné. Ze srovnání kroniky Beneše Krabice z Veitmile s *Kronikou Františka Pražského*, případně též se *Zbraslavskou kronikou*, je zřejmé, že obsahovala informace, které v těchto kronikách nejsou. Podle „úmyslu pana císaře“ byly prokazatelně sepsány dvě ze známých kronik, *Česká kronika* Jana Marignoly a *Česká kronika* Přibíka Pulkaavy z Radenína.²¹⁰ Ani jedna ovšem neodpovídá definici *Krátkého sebranie*: neobsahují dějiny Pražského kostela ani nezačínají vládou Přemysla Otakara II. Z dochovaných kronik 14. století začíná vyprávěním o Přemyslu Otakarovi II. *Kronika zbraslavská*, ta však není „kronikou Pražského kostela“, navíc již s ohledem na dobu svého vzniku nemohla být napsána „podle úmyslu“ pana císaře. *Kronika Františka Pražského* sice věnuje pozornost také Pražskému kostelu, začíná však vládou Václava I. a opět nebyla psána „podle úmyslu“ pana císaře. Někteří autoři se domnívají, že kronikou, na niž se odvolává *Krátké sebranie*, je *Kronika Pražského kostela* Beneše Krabice z Veitmile.²¹¹ Ta sice jako jediná obsahuje uvedené zprávy, nezačíná však vládou Přemysla Otakara II., a především nenese stopy zájmu Karla IV.

207 • Srov. *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 474, zde s. 174.

208 • Srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Krátké sebranie z českých kronik k výstraze věrných Čechův*, in: EMC, s. 98o.

209 • Srov. *Český anonymní spis agitační („Krátké sebranie“)*, in: O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458, uspoř. RUDOLF URBÁNEK, Praha 1958, s. 39. Podrobněji srov. MARIE BLÁHOVÁ, „*Kronika notáře Oty*“, in: *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, edd. Ivan Hlaváček — Jan Hrdina, Praha 1998, s. 61–70.

210 • Srov. zde výše. Kroniku Přibíka Pulkaavy z Radenína ztotožnil s *Kronikou notáře Oty* apelační rada v Praze a sběratel literárních památek František Kašpar Brožovský z Pravoslav (1765–1830). Srov. jeho list vložený do rukopisu Pulkaavovy kroniky, SBB Berlin lat. fol. 393.

211 • Srov. NADĚŽDA KVÍTKOVÁ, *Agitační spis Krátké sebranie z kronik českých... z hlediska jeho záměru a stylu*, *Bohemistika* 1/2001, s. 23.

♦ Ze srovnání dochovaných pramenů tedy vyplývá, že *Kronika notáře Oty* nejspíše nebyla fikcí,²¹² jak se domnívali někteří autoři, ale byl to konkrétní spis, snad opravdu iniciovaný Karlem IV. Byla to zjevně kompilace textu *Kroniky Františka Pražského* s dalšími prameny, které již nelze identifikovat. Je možné, že k nim patřila i „*Kronika svatého Prokopa*“, asi nějaká pozdní legenda o svatém Prokopovi ze sázavského kláštera, z níž je ve druhé knize kroniky Beneše Krabice z Veitmile převzato vyprávění o několika zázracích,²¹³ pokud ovšem tato vyprávění nedoplnil Beneš z Veitmile sám.

♦ Třetí kniha, v rukopisu opět nevyznačená, zachycuje období od roku 1336 až do roku 1345. Byla sestavena opět podle *Kroniky Františka Pražského*, konkrétně podle její druhé recenze,²¹⁴ ale Beneš Krabice z Veitmile ji parafrázuje volněji nežli v předchozích kapitolách. Postupně pak přechází ve vlastní text, který je jen místy přerušován výpisky z *Kroniky Františka Pražského*.

♦ Poslední, čtvrtá kniha pojednává o Karlovi IV. a jeho době od jeho narození roku 1316, přesněji od posledních dvou generací jeho předků, do 19. listopadu 1374. Tato kniha je uvedena krátkou předmluvou, v níž autor kromě toho, že naznačil obsah knihy, prezentuje čtyřku jako symbolické číslo: je to *čtvrtá kniha*, v níž bude pojednáno o přenesení ostatků *čtvrtého zemského patrona*, svatého Zikmunda, kniha pojednává o Karlovi *Čtvrtém* a o Václavovi *Čtvrtém*.²¹⁵ Uvnitř je čtvrtá kniha rozčleněna na dvě části: v úvodu autor „krátce pojednal“ o tom, co Karel zakusil a dělal od svého dětství a v letech mladosti před svou korunovaci. Opakoval to, co o Karlovi IV. napsal již dříve, zmínil Karlovy předky, jeho narození, výchovu ve Francii a další události tak, jak je panovník vylíčil sám v autobiografii. Převzal do svého textu i Karlovu homilii. Text Karlova pokračovatele nepoužil — zda proto, že ho neměl k dispozici, nebo proto, že jeho protagonistou není Karel IV., ale Jan Lucemburský, není zřejmé. Beneš Krabice z Veitmile ho nahradil vlastním vyprávěním, kde částečně opakoval události, o nichž psal již na konci třetí knihy kroniky, ale tentokrát nepoužil *Kroniku Františka Pražského* ani jiný známý pramen. U roku 1346 vyprávění přerušil rétorickou vsuvkou, v níž se omlouvá za neumělý sloh, jímž píše své dílo, s předstíranou skromností připomíná své nedostatečné schopnosti k psaní takového díla, zdůvodňuje, proč se přesto ujal psaní kroniky, a prohlašuje, že ji hodlá upravit podle pokynů pana arcibiskupa a kapituly. Tato vsuvka je jakousi předmluvou k dalšímu vyprávění, v němž Beneš Krabice z Veitmile hodlal vylíčit „velké činy, jimiž se [Karel IV.] vyznamenal po korunovaci.“²¹⁶

212 • Její existenci připouští rovněž HEINRICH FRIEDJUNG, *Kaiser Karl IV. und sein Antheil am geistlichen Leben seiner Zeit*, Wien 1876, s. 230, 235–237.

213 • *Kronika Beneše z Weitmile* k roku 1316, 1318, rovněž 1321, s. 473, 474, 477; zde s. 173, 174, 177.

214 • FRANTIŠEK PALACKÝ, *Ocenění starých českých dějepisců*, s. 235, se mylně domníval, že Beneš Krabice z Veitmile měl k dispozici pouze první recenzi Františkovy kroniky.

215 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 498, zde s. 194–195.

216 • „...nunc prosequamur magnalia, que fecit coronatus. *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 512, zde s. 208.

- ♦ Následující vyprávění již nemá oporu ve známých pramenech. Pouze při zprávě o smrti prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic zařadil do své kroniky také jeho zkrácený životopis, který nedlouho po arcibiskupově smrti sepsal děkan vyšehradské kapituly a známý bibliofil Vilém z Lestkova († 1370).²¹⁷ Beneš Krabice z Veitmile však nepoužil původní znění *Života Arnošta z Pardubic* z pera Viléma z Lestkova, ale jeho druhou, zjednodušenou, redakci, kterou zpracoval první probošt kláštera řeholních kanovníků-augustiniánů v Kladsku, založeného Arnoštem z Pardubic, Jan Kladský.²¹⁸ Kroniku dovedl Beneš Krabice z Veitmile do 19. listopadu 1374.
- ♦ Spis Beneše Krabice z Veitmile je dost nesourodý. Navíc se dochoval v nehotové podobě. Části textu chybí a nebyly doplněny.²¹⁹ Někde zůstaly autorovy pokyny pro doplnění a úpravu textu, které také nebyly provedeny. Kromě již zmíněného „Zde začni psát druhou knihu Pražské kroniky, podle úmyslu pana císaře“ třeba „Tento výklad o volbě dvou králů má stát nahoře pod rokem Páně 1313 na konci kapitoly. Tam piš. Ne tady.“ K roku 1318 zase: „Hledej, jak psáno výše o tomto tématu. To má být napsáno na tomto místě“ nebo „Hledej výše na...“, u roku 1368 „Zde ty, kdo jsi to viděl a znáš, látku doplň atd.“²²⁰ Celé kronice chybí závěrečná redakce, která by dala dílu konečnou podobu. V rámci jednotlivých knih je vyprávění řazeno chronologicky podle let bez dalšího členění na kapitoly. Neobvyklé je zařazení autorské předmluvy až před čtvrtou knihu kroniky, kde Beneš Krabice z Veitmile teprve vlastně vysvětlil svůj záměr a naznačil koncepci alespoň poslední knihy, a ještě jakési pokračování předmluvy umístěné uvnitř této knihy před výklad o Karlově samostatné vládě.²²¹
- ♦ Události více než devadesát let nemohl Beneš Krabice z Veitmile vyličit bez opory v pramenech. Sám přiznává, že psal kroniku podle toho, co našel v „pravdivých spisech“ a slyšel „od věrohodných předků“ — *in scriptis veridicis inveni, et a maioribus fide dignis audivi*,²²² jinde se odvolává na „různé knížky“ a na „vyprávění starších“ (...*que in diversis libellis reperi et que a maioribus narrari audivi*).²²³ Blíže své prameny ovšem nespecifikuje.

217 • K *Životu Arnošta z Pardubic* Viléma z Lestkova srov. především JANA ZACHOVÁ, *Ad vitam Arnesi*, Praha 1983 (AUC Philologica 5, Graecolatina Pragensia 10); ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ, *Arnošt z Pardubic, arcibiskup, zakladatel, rádce*, Praha 2008, s. 260n. Knihovnu Viléma z Lestkova koupil po jeho smrti Karel IV. a daroval ji Karlově koleji pražské univerzity, srov. IVAN HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích. Příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966 (AUC Phil. et hist. — Monographia 11), s. 75.

218 • Srov. ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ, *Arnošt z Pardubic, arcibiskup, zakladatel, rádce*, s. 262. Tuto hypotézu, kterou poprvé vyslovil Bohuslav Balbín, obhájil proti názoru o prioritě Benešova textu oproti recenzi Jana Kladského (srov. především JOHANN LOSERTH, *Die Chronik des Benesch Krabice von Weitmühl. Beitrag zur Kritik derselben*, *Archiv für österreichische Geschichte* 53/1875, s. 321–325, kde se domnívá, že Beneš Krabice z Veitmile sám upravil *Život Arnošta z Pardubic* od Viléma z Lestkova) především na základě dochovaných rukopisů WOJCIECH MROZOWICZ, *Ze studiów nad tradycją rękopiśmienną żywota arcybiskupa praskiego Ernesta z Pardubic, Śląski kwartalnik historyczny Sobórka* 53/1998, s. 19–32; rovněž TÝŽ, *Średniowieczne żywoty Arnošta z Pardubic. Między historiografią a hagiografią*, in: *Tradycja Arnošta z Pardubic w kulturze Ziemi Kłodzkiej* (Tradice Arnošta z Pardubic v kultuře Kladska), edd. Ryszard Gładkiewicz — František Šebek, Wrocław — Pardubice 2008, s. 31–41.

219 • Především již zmíněné období 1301–1305.

220 • *Hic incipe scribere secundum librum cronice Pragensis, secundum intencionem domini imperatoris*, *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 467, zde s. 168. *Iste passus de electione duorum regum debet stare supra sub anno Domini MCCCXIII in fine capituli; ibi scribe, non hic*. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 471, zde s. 171. *Quere, ut supra de hac materia, quod scribi deberet in hoc loco*. (1318), *tamtéž*, s. 475, zde s. 175.

Quere supra in..., *tamtéž*, s. 478, zde s. 179; *Hic tu, qui vidisti et nosti, materiam dilata etc.* (1368), *tamtéž*, s. 539, zde s. 232.

221 • Srov. *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 497, 512; zde s. 194–195.

- ♦ Z textu kroniky vyplynulo, že hlavním pramenem Beneše Krabice z Veitmile byla *Kronika Františka Pražského* ve své druhé recenzi. Druhou knihu *Kroniky Pražského kostela* zřejmě Beneš Krabice z Veitmile napsal — nebo dal napsat — podle *Kroniky notáře Oty*, který ovšem také čerpal z *Kroniky Františka Pražského*. Kdy a za jakých okolností tento spis sepsaný *secundum intencionem domini imperatoris* vznikl, není zřejmé. Hypoteticky ho lze klást do doby po Karlově císařské korunovaci a po ukončení práce na druhé recenzi *Kroniky Františka Pražského*. Zda zprávy *Prokopské legendy* zařadil do druhé knihy až Beneš Krabice z Veitmile, nebo byly již v *Kronice notáře Oty*, nelze opět zjistit.

- ♦ První tři knihy *Kroniky Pražského kostela* Beneše Krabice z Veitmile jsou tedy — ať již přímou nebo zprostředkovanou — parafrází *Kroniky Františka Pražského*, a tím vlastně i druhým zpracováním *Kroniky zbraslavské*. Tu Beneš Krabice z Veitmile nejspíše vůbec neznal. Text Františka Pražského výrazně zestručnil, doplnil některé údaje a úvahy, zaznamenal pozdější osudy některých osob a zmírnil výtky vůči Janovi Lucemburskému i jiným českým panovníkům obsažené v *Kronice Františka Pražského*. Například u roku 1325 nebo 1327 při zprávách o Janově odchodu z Čech vynechává nářky Františka Pražského.²²⁴ K roku 1336 hájil Beneš Krabice z Veitmile Jana Lucemburského, který vybíral peníze na žoldnéře, tvrzením, že je lépe dát peníze komukoli nežli nechat pustošit království.²²⁵ Vinu za neúspěchy nebo nesprávný postup panovníků, ať už to byl Václav III. nebo Karel Lucemburský, připisuje vesměs jejich okolí, nejraději vychovatelům.²²⁶ Někde text Františka Pražského opravil, jinde uvedl chybné informace tam, kde má František Pražský údaje správné.²²⁷

- ♦ Ve čtvrté knize používal Beneš Krabice z Veitmile autobiografickou část *Vlastního životopisu Karla IV.* Její text však místy krátil a upravoval. Mimo jiné zkrátil výklad o Karlových porážkách a králevici prezentoval jako vítěze i tam, kde on sám cítil, že ho „zachránil Bůh“.²²⁸ Další text psal již samostatně, což ovšem neznamená, že psal bez jakékoli pramenné opory. Je možné, i když málo pravděpodobné, že si sám již dříve pořizoval poznámky se záměrem, že někdy napíše kroniku. Spíše však měl k dispozici jiné prameny, snad analistické zápisy pořizované nejspíše v pražské kapitule. Skutečnost, že několik zpráv kroniky Beneše Krabice z Veitmile, které nejsou obsaženy v *Kronice Františka Pražského*, se shodují se zprávami kompilace známé

222 • *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 464, zde s. 166.

223 • *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 512, zde s. 209.

224 • Srov. například *Kronika Františka Pražského* II, 14, s. 112 a zde s. 180.

225 • *Kronika Beneše z Veitmile*, s. 488, zde s. 187.

226 • Například vinu na nevhodném chování Václava III. přičítal vychovatelům. Vychovatelé také špatně vedli mladého Karla během jeho pobytu na Křivoklátě. Zavinili i ztroskotání manželství Jana Jindřicha.

227 • Například má správné datum příchodu Blanky z Valois do Čech 12. června 1338 nebo datum narození Karlovy dcery Markéty 24. května, ovšem s chybným rokem (1334 místo 1335). Chybně oproti Františkovi Pražskému uvádí jméno dcery Václava II. a Elišky Rejčky (k roku 1300).

228 • Srov. FERDINAND SEIBT, *Karel IV. Císař v Evropě (1346–1378)*, Praha 1994, s. 187n.; MARTIN SCHUBERT, *Inszenierung und Repräsentation von Herrschaft*, s. 499.

jako *Kronika Beneše Minority*,²²⁹ jejíž kompilátor kroniku Beneše Krabice z Veitmile zřejmě neznal, naznačuje, že existoval pramen, který obsahoval příslušné informace a který použili oba autoři nezávisle na sobě.²³⁰ Beneš Krabice z Veitmile navíc uvádí některé konkrétní zprávy, které ostatní dochované prameny neznají a které si nemohl pamatovat, zvláště když je sám neprožil.²³¹ Z toho je zřejmé, že používal i jiné prameny než *Kroniku Františka Pražského*, nejspíše záznamy vedené v pražské kapitule.²³² Týž pramen mohl být také zdrojem informací pro léta 1340–1346.

♦ Některé zprávy, hlavně o událostech v zahraničí, mohl Beneš Krabice z Veitmile mít i od duchovních, kteří doprovázeli Karla IV. na jeho cestách. Beneš Krabice z Veitmile sám asi neopouštěl příliš často Čechy, ostatně jeho úřady mu to příliš neumožňovaly. Důležitým zdrojem Benešových informací byla určitě také ústní tradice, na kterou se on sám odvolával,²³³ a samozřejmě jeho vlastní zkušenost. Ve zprávě o uložení ostatků českých panovníků a biskupů uvádí nejen jejich výčet, ale také základní informace. Ty mohly pocházet z *Kosmovy kroniky* a jejích pokračování, spíše se však zde Beneš orientoval podle některého katalogu panovníků a soupisu pražských biskupů, kde byly tyto skutečnosti pravidelně zachycovány.²³⁴ Katalogy byly nejspíše také vodítkem pro uspořádání hrobů.

♦ Spis Beneše Krabice z Veitmile je tedy kompilací, navíc ne příliš zdařilou. Kompilační charakter prozrazuje odlišná stylistická úroveň jednotlivých zápisů i opakování některých zpráv.²³⁵ Skutečnost, že Beneš zařadil svou předmluvu až před čtvrtou knihu kroniky a že tuto knihu začal jakousi retrospektivou opakující zčásti to, co již bylo napsáno v předchozích knihách, budí dojem, že text prvních tří knih Beneš Krabice z Veitmile mechanicky sestavil, nebo spíše dal sestavit, jak naznačují pokyny k úpravě textu, původně asi v marginálních poznámkách, z předloh a sám napsal až čtvrtou knihu.²³⁶

♦ Podobně jako u jiných spisů není ani doba sepsání *Kroniky Pražského kostela* zřetelná. Autor sám se o této skutečnosti nezmiňuje, z textu ani jednoznačně nevyplývá. František Palacký přímo konstatoval, že „nelze zjistiti, kdy Beneš přikročil k zpracování své kroniky, pravděpodobně se tak stalo

několik málo let před jeho smrtí“.²³⁷ K jistému vymezení mohou přispět občasné připomínky pozdějších událostí v Benešově textu a také použité prameny. Tak například při zprávě o narození dcery Jana Lucemburského Guty roku 1315 Beneš Krabice z Veitmile jmenuje i jejího manžela a syny. Tato zpráva mohla být napsána až po 8. dubnu 1364.²³⁸ Zpráva o obžalobě vyšehradského probošta a později olomouckého biskupa Jana Volka uvedená k roku 1322 musela být napsána až po jeho smrti 27. září 1351. Stejně tak zmínky o smrti dcery Karla IV. a Blanky z Valois Markéty mohly být napsány až po její smrti 7. září 1349.²³⁹ Zprávu o narození Janova syna Václava roku 1337 s údajem, že se později stal vévodou lucemburským,²⁴⁰ bylo možno napsat až po únoru 1354. Zprávu o vypuzení Jana Jindřicha z Tyrol v roce 1341 s údaji o smrti Ludvíka Bavora, jeho syna Menharta a Markéty Tyrolské, která zemřela 3. října 1369, bylo možno napsat až po tomto datu. Zprávu o narození Karlovy dcery Kateřiny roku 1342 s údaji o jejich obou sňatcích bylo možno napsat až od roku 1366.²⁴¹ Zprávu o založení sboru mansionářů v Praze roku 1344 se zmínkou o mansionářích v Magdeburku za arcibiskupa Petra Jelita bylo možno napsat až po roce 1372.²⁴² Informace o přenesení ostatků svatého Zikmunda do Prahy ve čtvrté knize kroniky bylo možno zaznamenat až po této události, k níž došlo v roce 1365.²⁴³ Zmínka o Karlových synech, kteří by v souvislosti s uložením poplatků moravským klášterům případně měli napravit to, co otec učinil špatně, mohla být napsána až po roce 1368, kdy měl Karel IV. již alespoň dva syny.²⁴⁴ Zprávu o výpravě proti Kazimírovi Velikému roku 1345 bylo možno takto formulovat až po jeho smrti 5. listopadu 1370, zprávu o síle císařovny Alžběty až po roce 1371 a tak dále. Nutno také vzít v úvahu, že je Karel v kronice vždy, i v době, kdy byl pouze markrabím moravským, označován jako císař.²⁴⁵ Z těchto zmínek vyplývá jako nejčasnější datum, kdy Beneš Krabice z Veitmile mohl pracovat na kronice, rok 1372. Použité prameny již tento údaj blíže neupřesní, protože druhá recenze *Kroniky Františka Pražského* vznikla jistě před rokem 1355, respektive mezi koncem roku 1353 a jarem 1355, vznik Karlovy autobiografie také zcela jistě předchází roku 1355, použitá prokopská legenda není známa, ale události, které z ní byly převzaty, se týkají druhého a počátku třetího desetiletí 14. století.

229 • Edice: LADISLAV DUŠEK, *Benedicti minoritae dicti Chronica et eius continuatio*, in: Zakony Franciszkańskie w Polsce, red. J. Kłoczowski, Tom I, Franciszkanie w Polsce średniowiecznej, część 2 i 3, Franciszkanie na ziemiach polskich, Kraków 1993, s. 323–434. Rozbor této kroniky provedl LADISLAV DUŠEK, *Kronika tzv. Beneše Minority a její pokračování*, in: Minulosti západočeského kraje 26, Plzeň 1990, s. 7–112.

230 • Srov. LADISLAV DUŠEK, *Kronika tzv. Beneše Minority*, s. 75.

231 • Například jméno litevské řeky Memel při tažení do Prus. Srov. LADISLAV DUŠEK, *Kronika tzv. Beneše Minority*, s. 76.

232 • Srov. LADISLAV DUŠEK, *Kronika tzv. Beneše Minority*, s. 76. Hypoteticky by bylo možno i v tomto případě uvažovat o oně *Kronice notáře Oty*.

233 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 464, zde s. 165.

234 • K těmto pramenům srov. MARIE BLÁHOVÁ, *Středověké katalogy českých knížat a králů a jejich pramenná hodnota*, *Średniowiecze polskie i powszechnie* 1/1999, s. 33–63; TÁŽ, *Středověké dějiny pražského biskupství jako pramen dějin církevní správy v Čechách*, in: Vývoj církevní správy na Moravě, ed. Emil Kordiovský, Mikulov – Brno 2003 (XXVII. Mikulovské sympozium, 9.–10. října 2002), s. 77–90.

235 • V kronice je dvakrát uvedena například zpráva o tom, že Alžběta Rejčka provdala svou dceru Anežku, dvakrát je vyličen vítězství Viléma Zajíce z Valdeka nad vojskem Jana Lucemburského, jednou podle *Kroniky svatého Prokopa*, jednou podle *Kroniky Františka Pražského*, dvakrát je uvedena zpráva o narození Karla IV. či o Karlově tažení do Slezska.

236 • Podrobněji srov. MARIE BLÁHOVÁ, „*Kronika notáře Oty*“, s. 61–70.

237 • FRANTIŠEK PALACKÝ, *Ocenění starých českých dějepisců*, s. 232. Přehled názorů na datování kroniky Beneše Krabice z Veitmile in: MARIE BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, s. 569n.

238 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 417, zde s. 195.

239 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 478, 486; zde s. 186, 190.

240 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 489, zde s. 105.

241 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 490n a 492, zde s. 191.

242 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 493, zde s. 192.

243 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 533n., zde s. 194, 227.

244 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 504, zde s. 201.

245 • Podrobně srov. JOSEF EMLER, *Úvod*, s. XXV, pozn. 83; ZDENĚK FIALA, *O vzájemném poměru kroniky Beneše Krabice z Weitmile a vlastního životopisu Karla IV.*, s. 226nn.; RYSZARD GŁADKIEWICZ, *Zarys problematyky badań nad kroniką Beneš Krabice z Weitmile*, s. 34.

- ♦ Zbývá *Kronika Pražského kostela* sepsaná notářem Otou podle úmyslu pana císaře. O ní není nic bližšího známo. Její hlavní pramen, *Kronika Františka Pražského*, která byla dokončena nedlouho před rokem 1355, a císařský titul Karla IV. však naznačují, že mohla být sepsána až po roce 1355. *Život Arnošta z Pardubic* sepsaný Janem Kladským rovněž k datování *Kroniky Pražského kostela* příliš nepomůže, protože jeho předloha vznikla někdy mezi lety 1364, kdy zemřel Arnošt z Pardubic, a 1369, kdy zemřel Vilém z Lestkova, a Jan Kladský zemřel v roce 1382. Užití legendy tak nepřispívá k datování kroniky, naopak užití legendy v kronice Beneše Krabice z Veitmile a datum jeho smrti vymezují dobu vzniku legendy, která tak spadá mezi léta 1364 a 1375.²⁴⁶
- ♦ S přihlédnutím k těmto okolnostem je tedy možno vznik kroniky Beneše Krabice z Veitmile klást do počátku sedmdesátých let 14. století, přičemž třetí a čtvrtá kniha mohly být psány až od roku 1372 a zápisy posledních dvou let mohly být psány téměř současně s událostmi.
- ♦ *Kronika Pražského kostela* nevyniká mimořádnými kvalitami po stránce literární ani historické. Autor řadí události tak, jak se odehrály nebo jak o nich nalezl zprávy. Nehledá příčinné souvislosti ani události nehodnotí. V dodatcích k použitým předlohám, a hlavně ve svém samostatném textu, prozrazuje především svou příslušnost k Pražskému kostelu. Pražskému kostelu a pražskému arcibiskupovi také věnuje hlavní pozornost. Politické události včetně činů Karla IV. registroval Beneš Krabice z Veitmile právě z hlediska pražského kanovníka.
- ♦ Beneš Krabice z Veitmile psal především o tom, co ho zajímalo. Vedle událostí, v nichž hrál hlavní roli Karel IV., a těch, které se odehrály v pražské katedrále, to byly kulturní a politické události v Čechách. Psal o módě stejně jako o úpadku církevní kázně, zaznamenal životní data členů panovnické rodiny, církevních hodnostářů i jiných významných osobností. V souvislosti se zázraky svatého Václava uvedl i text písně k poctě svatého Václava „v lidovém jazyce“. Je to nejstarší zápis druhé české duchovní písně.²⁴⁷
- ♦ Historická faktografie kroniky působí, alespoň v původním Benešově textu, vcelku věrohodně, i když jsou některé události doloženy pouze touto kronikou. V podání Beneše Krabice z Veitmile se ovšem, jako v každém historickém spisu, projevuje osobnost autora, jeho sympatie i antipatie. Beneš Krabice z Veitmile sám prohlásil, že nechtěl psát nic, „co by bylo na újmu cti panovníka, jeho duchovních představených, jeho vlasti a vůbec jiných osob“.²⁴⁸ Tím se také, jak už bylo naznačeno, ve výkladu o panovnících

- a jejich činech řídil. Pokud se ovšem panovníci dopustili vážných poklesků, byli za ně spravedlivě potrestáni, jako Jan Lucemburský, jehož v podání Beneše Krabice z Veitmile postihla slepota za kostelní loupež roku 1336.²⁴⁹ Současně byl ovšem Beneš Krabice z Veitmile zaujat proti „uchvatiteli říše“ Ludvíku Bavorovi. Karla IV., jehož „velké činy“ hodlal vylicit, představil v pozitivním světle, i když i proti jeho jednání měl výhrady, když třeba Karel sáhl na církevní zboží nebo jeho vojsko poplenilo církevní majetek.²⁵⁰
- ♦ Nadpis druhé knihy kroniky, někdy chybně převedený z imperativu do imperfekta, vedl k domněnce, že *Kronika Beneše Krabice z Veitmile* byla oficiální dvorskou kronikou. Tomu však odporují podání i obsah kroniky.²⁵¹ Na rozdíl od obou dvorských kronik, Marignolovy a Pulkavovy, pro něž Karel IV. poskytoval autorům prameny a dával jim pokyny, jak mají české dějiny zpracovat, uvádí Beneš Krabice z Veitmile ve své kronice pouze ty zprávy, které znal v Praze snad každý. Beneš Krabice z Veitmile neměl k dispozici informace z oficiální politiky, tím méně o panovníkových záměrech, oficiální propagandě a o zdůvodnění jeho politiky. Ostatně sám přiznává, že o důvěrných jednáních nemá zprávy, protože do rady knížat „poddaní nejsou připouštěni“ — *ad quorum consilia pauperes non intromittuntur*²⁵² — a vyzývá ty, kteří znají věci lépe, aby je doplnili. Svůj spis pak hodlá předložit k opravě pražskému arcibiskupovi a kapitule Pražského kostela, nikoli panovníkovi.²⁵³
 - ♦ Nadpis druhé knihy kroniky Beneše Krabice z Veitmile v rukopisu tedy neznamenal, že by se měl autor nebo písař řídit, či že se dokonce řídil úmyslem pana císaře, ale že zde má být opsána *Kronika Pražského kostela* z pera notáře Oty, napsaná *secundum intencionem domini imperatoris*.
 - ♦ Beneš Krabice z Veitmile neměl mimořádné schopnosti a předpoklady k psaní historického díla. Ačkoli byl současníkem alespoň části popisovaných událostí, neuměl je podat živě a poutavě. Nedokázal ani postihnout souvislosti důležitějších událostí, do značné míry i proto, že do nich nebyl zasvěcen. Jeho kronika nevyniká ani po stránce literární. Do jisté míry to může být dáno tím, že spis nebyl dokončen a nebyla provedena jeho konečná redakce, ale také schopnostmi autora, který byl asi lepším ekonomem a organizátorem nežli literátem.
 - ♦ *Kronika Pražského kostela* nepatřila k populárním spisům. Je dochována v jediném opisu v rukopisu, který vznikl v letech 1380–1400.²⁵⁴ Ohlasy tohoto díla ve středověkých historických spisech jsou vzácné. Shodné zprávy, které by nebyly v jiném prameni, uvádí snad pouze tzv. Beneš Minorita, ale

246 • Srov. ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ, *Arnošt z Pardubic*, s. 261n.

247 • *Kronika Beneše z Weitmile*, IV. kniha, s. 537n., zde s. 231. První českou duchovní písní byla píseň Hospodine, pomiluj ny, která pochází pravděpodobně z 11. století. Vznik písně Svatý Václave, vévodo české země souvisí s úctou k svatému Václavu, která okolo poloviny 12. století přerostla ve státní ideologii a učinila svatého Václava symbolem českého státu. Srov. JAROMÍR ČERNÝ, *Středověk (800–1420)*, in: Jaromír Černý — Jan Kouba — Vladimír Lébl — Jitka Ludvová — Zdeňka Pilková — Jiří Sehnal — Petr Vít, *Hudba v českých dějinách. Od středověku do nové doby*, Praha 1983, s. 41.

248 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 512, zde s. 209.

249 • *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 488n., zde s. 187–188.

250 • Například *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 504, zde s. 201.

251 • FRANTIŠEK KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378). Země české koruny, rodová, říšská a evropská politika II (1364–1378)*, Praha 1993, s. 143, nepovažuje kroniku Beneše Krabice z Veitmile za dvorskou kroniku v pravém smyslu slova, ale počítá s jistým zájmem panovníka při jejím sepisování.

252 • FRB IV, s. 512, zde, s. 209.

253 • FRB IV, s. 512, zde, s. 209.

254 • Archiv Pražského hradu, fond Knihovna pražské metropolitní kapituly, sign. H VI/3.

jak ukázal podrobný rozbor, nebyl mezi oběma kronikami přímý vztah, jen tyto zprávy pocházejí ze společné předlohy.²⁵⁵ Z kroniky Beneše Krabice z Veitmile čerpali až Tomáš Pešina z Čechorodu a Bohuslav Balbín v 17. století. V sedmdesátých letech 18. století se však rukopis kroniky nepodařilo v knihovně pražské kapituly nalézt, takže Gelasius Dobner vydal ve čtvrtém svazku edice Monumenta Bohemiae historica místo kroniky Beneše Krabice z Veitmille kroniku tzv. Beneše Minority.²⁵⁶ Brzy nato byl však rukopis nalezen a v roce 1784 vydali František Martin Pelcl a Josef Dobrovský ve druhém svazku Scriptores rerum Bohemicarum pravou kroniku Beneše Krabice z Veitmile.²⁵⁷

♦ Přes zmíněné výhrady je *Kronika Pražského kostela* jedním z hlavních pramenů pro poznání událostí doby vlády Karla IV., i když Benešovo podání zaostává za reprezentativními díly české středověké historiografie, jako byla *Kosmova kronika* nebo *Kronika zbraslavská*. Výstižně konstatoval František Palacký, že Beneš Krabice z Veitmile „měl pro své vypravování znamenitější látku než jiní kronikáři, nezmocnil se jí však ani tak, jak se své látky zmocnili jiní“.²⁵⁸ I když lze z kroniky vyčíst obdiv ke Karlovi IV., není kronika oslavným spisem tohoto panovníka, ale skutečně kronikou Pražského kostela. Opět slovy Františka Palackého: „Beneš ostatně nikdy nezapře smýšlení a názory svého stavu. Je církevně pobožný, přísný a horlivý ctitel hierarchické moci. Především ho zajímají a zaměstnávají všechny duchovní nadace jeho doby, pak ostatky svatých přivezené do Čech a divy nad hroby světců; pozorně líčí každé bezpráví spáchané na duchovních a jeho potrestání, všechny v jeho době založené a vysvěcené kostely, kláštery a oltáře... Naproti tomu schází mu úplně porozumění pro současné politické události a nemá vůbec ponětí o politickém pragmatismu. Že konečně Benešovo dílo je v celku panegyrikem na Karla IV., lze opravdu dostatečně vysvětliti látkou, již zpracoval, a nikoliv úmyslným pochlebnictvím.“²⁵⁹ ♦ ♦ ♦

255 • Srov. LADISLAV DUŠEK, *Kronika tzv. Beneše Minority*, s. 98.

256 • *Benessii Krabice de Waimile, Archidiaconi Zatecensis et Canonici Pragensis Chronicon ab anno 1257, usque ad an. 1487*, in: Monumenta historica Boemiae nusquam antehac edita IV, ed. GELASIUS DOBNER, Praha 1779, s. 23–78.

257 • *Francisci Chronicon Pragense item Benessii de Weitmil Chronicon ecclesiae Pragensis*, edd. FRANTIŠEK MARTIN PELCL — JOSEF DOBROVSKÝ, in: Scriptores rerum Bohemicarum II, Praha 1784, s. 144–224.

258 • Srov. FRANTIŠEK PALACKÝ, *Ocenění starých českých dějepisců*, s. 234.

259 • Srov. FRANTIŠEK PALACKÝ, *Ocenění starých českých dějepisců*, s. 237.